

Universita Karlova
Právnická fakulta
Katedra trestního práva

Diplomová práce

Vývoj a struktura kriminality mládeže v ČR

Development and Structure of Youth Crime in the Czech Republic

Vedoucí diplomové práce / Overseer of diploma work:

JUDr. Josef Zapletal, CSc.

Daniela Matějčková
V. ročník

Mojmírova 1710/15
140 00 Praha 4 - Nusle

Prosinec 2008

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nich jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Daniela Matějčková

1. Úvod

Tato diplomová práce je zaměřena na problematiku týkající se trestné činnosti mládeže v České republice, konkrétně mapuje vývoj a strukturu kriminality mládeže v České republice.

Toto téma je v současné době velice aktuální a zajímají se o něj nejen odborníci z různých oblastí, ale i laická veřejnost.

Podle prováděných statistických průzkumů veřejného mínění patří kriminalita mládeže mezi hlavní ukazatele, které občany znepokojují. Podíl dětí a mladistvých na celkové kriminalitě vyvolává již delší dobu pozornost a znepokojení.

Od devadesátých let se na trestnou činnost mladistvých a trestnou činnost páchanou na dětech obrací pozornost řady vědních oborů jako pedagogiky, psychiatrie či kriminologie. Jedná se v podstatě o multidisciplinární problematiku. Nárůst zájmu o práva dětí na konci dvacátého a na počátku jednadvacátého století souvisí především s přijetím Úmluvy o právech dítěte.

V průběhu několika posledních let jsou lidé doslova zahlcováni zprávami z médií o nejrůznějších trestných činech spáchaných mladistvými a dětmi a o jejich stoupající agresivitě. V současnosti je zajímavý nárůst kriminality mladistvých, kteří žijí v úplné, stabilní rodině. Věk prvopachatelů se nápadně snižuje. V televizi se konají besedy na téma snížení věkové hranice trestní odpovědnosti a v souvislosti s tím je běžná veřejnost dotazována, zda je pro, nebo proti snížení věkové hranice. Zdá se tedy, že kriminalita mládeže se stala závažným, sociálně nežádoucím jevem, který je potřeba urychleně řešit.

Řadu poznatků a výsledků výzkumů byla shrnuta i do odborných publikací a vysokoškolských učebnic. Mezi autory, kteří se zabývají trestnou činností dětí a mladistvých, patří například Oldřich Matoušek, Kazimír Večerka, Jan Chmelík, Helena Válková, Alena Marešová či Ivana Zoubková. Někteří se specializují na příčiny a strukturu kriminálního jednání, jiní se zabývají spíše soudnictvím ve věcech mládeže či prevencí kriminality mládeže. Samozřejmě musíme zmínit i senzační zprávy v bulvárech, které tuto problematiku často zkreslují.

Cílem této mé práce je zmapovat a nastínit problematiku struktury a vývoje kriminality mládeže v České republice. Obsahuje i pohled na možné příčiny delikventního jednání dětí a mladistvých, vývoj prekriminality a juvenilní delikvence včetně celorepublikových statistik. Dále práce nabízí pohled na historický vývoj legislativy týkající se trestního práva zaměřeného na děti a mladistvé. Tento vývoj dospěl po dlouhých průtazích ke schválení zákona č.218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Přijatý zákon významně změnil a doplnil dosavadní českou právní úpravu sankcionování mládeže a řízení ve věcech mladistvých. Zabývá se i postihem delikventních projevů dětí.

Závěrečná kapitola je věnována shrnutí a zhodnocení této problematiky a zhodnocení poznatků získaných z analýzy statistik. Obsahuje také návrhy na řešení tohoto závažného společenského problému současnosti.

1.1 Charakteristika pojmů

Kriminalita

pochází z latinského slova a znamená zločinnost, což je souhrn trestné činnosti v určité oblasti za určité období. Nejběžnější chápání obsahu tohoto pojmu je souhrn jednání, která jsou označena trestním zákonem za trestné činy. Pojem kriminalita bývá považován za synonymní s pojmem delikvence, přičemž pojmu kriminalita se používá častěji k označení tohoto společenského jevu samotného. Naopak pojmu delikvence se užívá častěji ve vazbě na osoby, které se trestných činů dopouštějí. Proto osoby, které se dopustily trestného činu jsou delikventní.

Rozsah kriminality

tím se rozumí počet činů, které lze z hlediska trestního práva definovat jako trestné činy nebo činy jinak trestné, spáchaných na vymezeném území, zpravidla za rok. Je vyjádřen v absolutních číslech nebo v procentech.

Intenzita kriminality

je dána rozsahem kriminality v přepočtu na počet obyvatel na vymezeném území. Je vyjádřena indexem.

$$\text{Index} = \frac{\text{počet trestných činů}}{\text{počet obyvatel na vymezeném území}} \times 100\,000$$

Struktura kriminality

znamená rozložení kriminality podle různých hledisek. Z hlediska geografického, druhu kriminality, věku, pohlaví apod.

Dynamika kriminality

tedy změny v rozsahu, intenzitě a struktuře kriminality během delšího časového období.

Prekriminalita

jsou činy jinak trestné, kterých se dopouštějí děti před dosažením trestní odpovědnosti a které, pokud by ji spáchaly osoby starší, by byly považovány za trestné činy. Do roku 1950 to bylo do 14 let věku, od roku 1950 se o prekriminalitu jedná do dovršení patnácti let věku dítěte.

Kriminologie

je věda o kriminalitě (zločinnosti), o jejích pachatelích a obětech a o její kontrole. Slovo kriminologie znamená doslova věda o kriminalitě. Předmětem kriminologie je v první řadě kriminalita. Výzkumy jsou orientovány také na popis kriminality, její struktury, jejích forem, na popis kriminalitou způsobených škod, popis stavu kriminality a vývojových tendencí, ale i na popis pachatelů a obětí a jejich společenských vztahů – kriminální fenomenologie.

Kriminální etiologie

se zabývá vysvětlením geneze kriminality.

Kriminalistika

samostatně aplikovaný vědecký obor, který zkoumá zákonitosti vzniku trvání a zániku stop, zákonitosti vyhledávání, shromažďování a zkoumání stop. Vypracovává podle potřeb trestního zákona a trestního řádu metody, postupy, prostředky a operace.

Viktimologie

Jako nauka o oběti trestného činu je obvykle považována za součást kriminologie. Viktimností nazýváme souhrn dispozic člověka stát se obětí trestného činu. Proces přeměny potenciální oběti v oběť skutečnou bývá označován jako viktimizace.

Mládež

Tento výraz je kategorií sociologickou, psychologickou, pedagogickou, právní a také kriminologickou. Z hlediska kriminologického se společenská věková skupina „mládež“ člení na tři věkové skupiny:

- nedospělé (děti) do 15-ti let - není vyloučeno, že do budoucna bude tato věková hranice snížena,
- mladistvé od 15 do 18 let,
- mladé dospělé od 18 do 24 let.

Trestní zákon ani zákon č.218/2003 Sb. tento termín nezná, avšak ustanovení § 33 písm. b) TZ tuto kategorii mladých lidí připomíná jako jednu z polehčujících okolností.

Podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže je pojem mládež nadřazeným pojmem pro dvě věkové skupiny. Pro děti mladší patnácti let a pro mladistvé od 15 do 18 let. Dělení je významné pro určení, v jakém systému odpovědnosti budou tyto osoby posuzovány a jaké budou následky jejich protiprávních jednání.

Dítě (osoba) mladší 15 let

ten kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku. Není trestně odpovědný. O jeho činu hovoříme jako o činu jinak trestném.

Mladistvý

pojem trestního práva, se kterým je spojen počátek trestní odpovědnosti fyzické osoby za spáchané provinění, tj. trestný čin mladistvého. Je to osoba která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok věku.

Věk blízký věku mladistvých

je pojem trestněprávní. Je chápáno období mezi 18. a 19. rokem života fyzické osoby. Jde o polehčující okolnost. Jde o dospělého pachatele ve věku blízkém věku mladistvých.

Nezletilý

je pojem občanského práva, trestní právo pojem nezletilý nepoužívá. Pomocně je používá policejní praxe. Označuje fyzickou osobu do osmnácti let věku, která nenabyla zletilosti manželstvím.

Plná trestní odpovědnost

nastává až dnem následujícím po dni, ve kterém fyzická osoba dovršila osmnáctý rok svého věku.

1.2 Analýza obsahu kriminality.

Při analýze obsahu kriminality můžeme postihnout tři oblasti, které mají sice určitý specifický charakter, ale vzájemně spolu souvisí.

1. První takovou skupinu tvoří kriminalita jako společenský jev a při zkoumání této oblasti se zjišťuje

a) stav a dynamika jevu jako celku, stav a dynamika jednotlivých druhů trestných činů, jejich vzájemný poměr, podíl na celkovém stavu kriminality a to i v různých zemích se stejným nebo různým společenským zřízením, v současnosti i v různých historických obdobích,

b) jednotlivé druhy jednání, které tvoří kriminalitu mládeže se vyznačují některými znaky, v podstatě jde o to, jak a čím je kriminalita páchána. Toto je velice užitečné pro určování forem prevence kriminality mládeže,

c) při zkoumání kriminality mládeže je dále nutné zjišťovat čas, kdy je trestná činnost páchána, např. o půlnoci, o víkendu atd. Taková zjištění mohou být rovněž užitečná při organizování konkrétní prevence. Ve většině okresů bylo např. zjištěno, že mladiství páchali výtržnictví převážně v době od 23.00 až 01.00 hod.,

d) také je důležité zjistit místo spáchání trestného činu (topografie kriminality), které sleduje, zda kriminalita je páchána např. ve městech, na venkově, v bytech atd.

e) další rozsáhlou skupinou otázek, které jsou důležité při zkoumání a popisu kriminality mládeže jako společenského jevu, jsou otázky, které se týkají pachatele trestného činu. Sleduje se věk, školní vzdělání, kvalifikace, sociální prostředí, rodinné poměry, účast v partě apod.

2. Druhou skupinu problémů spojených s kriminalitou mládeže tvoří příčiny tohoto negativního společenského jevu. Velice bohatou diskusi k této otázce lze shrnout tak, že kriminalita mládeže není determinována jednotlivými faktory, ale teprve vzájemným působením více faktorů, z nichž jedny mají charakter faktorů osobnostních a druhé charakter faktorů vnějších, přičemž obě skupiny jsou v neustálé interakci.

3. Třetí oblast tvoří okruh opatření, která byla vůči pachateli podniknuta. Svým obsahem se tento okruh dotýká problematiky prevence recidivy. Tuto oblast lze rozdělit na opatření vůči osobě a jejich vliv v průběhu vyšetřování a soudního rozhodnutí, v průběhu reedukace včetně výkonu trestu i na opatření, která jsou aplikována výkonu trestu .

1.3 Věková hranice trestní odpovědnosti

1.3.1 Věková hranice trestní odpovědnosti v ČR

Problematika stanovení věkové hranice trestní odpovědnosti je velmi složitá a je nutné na ni nahlížet komplexně. V souvislosti s přípravou nového zákona o soudnictví ve věcech mládeže se zároveň rozvinula debata týkající se stanovení věkové hranice trestní odpovědnosti, tj. hranice, kdy pachateli může být uložen alternativní trest nebo opatření. Při určování této hranice musí odborníci brát ohled na tělesný a duševní vývoj dospívajících jedinců. V trestním řízení vyžaduje mládež zvláštní zacházení oproti dospělým a u každé věkové kategorie (děti, mladiství a mladí dospělí) by se měla zvážit míra trestní represe. Řešení této problematiky je složité. Případná změna věkové hranice by zasáhla do našeho právního systému. Součástí diskuzí je i otázka, o kolik by se vlastně měla věková hranice trestní odpovědnosti snížit. Je však vhodné současnou hranici patnácti let snižovat? O tom se mezi sebou přou nejen odborníci z různých odvětví, ale i politici a veřejnost. Odborníci konstatují, že toho času lze odbornou, ale i laickou veřejnost rozdělit do dvou skupin na základě upřednostňování či radikálního odmítání sankčního přístupu k řešení delikvence mládeže. Do první skupiny patří zastánci snížení věkové hranice ze současných patnácti na 14

let, případně až na 12 let. Argumentují zejména nárůstem kriminality, kterou páchají děti mladší patnácti let, jejich rostoucí brutalitou a organizovaností. Poukazují také na to, že děti jsou v dnešní době psychicky vyspělejší než tomu bylo v minulosti a mohou být proto i dříve odpovědné za své jednání. Tento sankční přístup preferují především lidé, kteří jsou v častém styku s delikventní mládeží či jejími oběťmi, například pracovníci výchovných a diagnostických ústavů, část učitelů, státních zástupců, terénních policistů atd. Druhou skupinu tvoří lidé vyznačující se odmítavým přístupem ke snížení hranice trestní odpovědnosti. Část z nich dokonce navrhuje zvýšit hranici až na 16 let. Ti vidí východisko právě v reformě trestního soudnictví v podobě zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Tato skupina dává přednost alternativním sankcím, jako např. výchovná opatření, probace, veřejně prospěšné práce atd., před trestními opatřeními, zejména před trestem odnětí svobody. Tyto názory zastupují především sociální pracovníci humanitních státních i nestátních organizací, část státních zástupců, soudců, právníků atd. V souvislosti se stanovením spodní hranice trestní odpovědnosti je nutné rozlišovat trestní odpovědnost absolutní a trestní odpovědnost relativní. U absolutní trestní odpovědnosti je pevně daná dolní věková hranice, jejímž dosažením je jedinec trestně odpovědný bez ohledu na svou vyspělost. Naproti tomu trestní odpovědnost relativní je vázána na dosažení určitého stupně mravní a rozumové vyspělosti. Člověk musí být schopen chápat své jednání a jeho důsledky. Avšak i u relativní trestní odpovědnosti je určena minimální dolní věková hranice.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže trestní odpovědnost podmiňuje nejen věkovou hranicí 15 let, ale právě i stupněm rozumové a mravní vyspělosti. Jsou-li pochybnosti o zralosti mladistvého, musí soud prověřovat, zda mladistvý dosáhl takové mravní a rozumové vyspělosti, aby mohl rozpoznat nebezpečnost činu pro společnost. Pokud toho není schopen, není trestně odpovědný, i když dosáhl patnácti let věku.

Vláda ČR snížení věkové hranice trestní odpovědnosti na 14 let v rámci přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže neschválila. O snížení se pokoušeli především poslanci Občanské demokratické strany, přičemž hlavním iniciátorem byl Radim Chytka. Návrh však nebyl podpořen (105 poslanců z 200 ho odmítlo). Argumentem pro zachování současné hranice 15 let bylo, že snížením věkové hranice o rok i více problém kriminality dětí nevyřeší. Jediným výsledkem bude více odsouzených. Na trestnou činnost mládeže má vliv mnoho faktorů, mládež se dopouští provinění z různých příčin a je tedy nutný individuální přístup. Navíc věková hranice trestní odpovědnosti je shodná s počátkem pracovněprávní způsobilosti. Otázkou snížení hranice trestní odpovědnosti na 14 let se zabývají i šetření Institutu pro výzkum veřejného mínění. Výzkumy prováděné v letech 1998 — 2000 ukázaly, že pro snížení věkové hranice trestní odpovědnosti byla nadpoloviční většina dotázaných, přičemž největší podporu mělo její snížení v oblastech s největší kriminalitou a u respondentů ve věku 30 — 59 let. Důvodem pro ně byla zejména vysoká dětská kriminalita, preventivní účinek trestu atd. Proti snížení věkové hranice trestní odpovědnosti byli především mladí lidé do 19 let. Svůj názor zdůvodňovali tím, že děti si neuvědomují závažnost svých jednání a že odpovědnost za jejich činy mají nést rodiče (srov. Zoubková, 2002, s. 107-109). Jak je vidět, ani odborníci, ani laická veřejnost, nemají na otázku snížení či zachování věkové hranice trestní odpovědnosti jednotný názor. Složitost této problematiky potvrzuje i to, že v jednotlivých evropských zemích se počátek trestní odpovědnosti liší. O tom pojednává blíže následující kapitola.

1.3.2 Věková hranice trestní odpovědnosti v zahraničí

Pro stanovení vyššího či nízkého věku jako počátku trestní odpovědnosti je nutné brát v potaz sociokulturní pozadí a historickoprávní tradice. Rozdíly v počátku trestní odpovědnosti najdeme nejen mezi jednotlivými evropskými státy, ale i např. v USA. Zde se věk, po jehož dovršení je pachatele možné postavit před soud, výrazně liší v jednotlivých státech. V některých státech dokonce věkový limit neexistuje (např. Arizona, Florida, Oklahoma atd.) V jiných státech se věková hranice trestní odpovědnosti pohybuje od 10 — 16 let (nejvyšší počátek trestní odpovědnosti je v Kalifornii, na Havaji, v New Yorku aj.) Důležitým faktorem, který se zvažuje v souvislosti s hranicí trestní odpovědnosti, je závažnost spáchaného trestného činu.

V Irsku může být dítě trestně odpovědné od sedmi let tehdy, pokud existuje důvod o tom, že dítě je schopno rozlišit správné jednání od nesprávného, a že vědělo, že jednání, kterého se dopustilo, je z morálního hlediska špatné. Stejně podmínky platí i v Anglii a Walesu, kde je dítě trestně odpovědné od 10 let. Ve Švýcarsku lze vést řízení proti dítěti ve věku od 7 do 15 let prostřednictvím

právních zástupců mládeže před zvláštními úřady, připomínající spíše úřady péče o dítě. Skotsko umožňuje stíhat děti ve věku 8 — 16 let pouze na zvláštní povolení. V Rumunsku je relativní počátek trestní odpovědnosti. Soud musí rozhodnout, zda pachatel dosáhl takové úrovně zralosti, že je zodpovědný za své jednání.

Ve státech bývalého Sovětského svazu lze stíhat osoby starší čtrnácti let pouze pro spáchání nejzávažnějších trestných činů. Belgie umožňuje stíhat mladistvé mezi 16. až 18. rokem pouze pro dopravní delikty.

Stejná věková hranice trestní odpovědnosti jako v České republice, tedy 15 let, je i na Slovensku a v severských zemích (Finsko, Norsko, Dánsko, Švédsko). Ve většině evropských zemí je počátek trestní odpovědnosti stanoven na 14 let, jedná se však převážně o relativní trestní odpovědnost, jež je osvětlena v předchozí kapitole.

Obecně lze říci, že v zemích s převažujícím sociálně-opatrovnickým modelem je počátek trestní odpovědnosti stanoven v nižším věku, což umožňuje včasnější zásahy státu. Naopak v zemích, kde převažuje justiční model je počátek trestní odpovědnosti stanoven jako vyšší. Mezi země, které uplatňují tento systém spravedlnosti patří např. SRN, Rakousko, Česká republika. Avšak u prvních dvou jmenovaných států se jedná o relativní trestní odpovědnost podmíněnou dosažením mravní a duševní vyspělosti. Skandinávské země jsou příkladem spojení obou modelů. Tady je počátek pro formální trestní odpovědnost od 15 let, ale je kladen důraz na včasné výchovné působení při prvním náznaku delikventního chování. Výše naznačená situace v zahraničí také ukazuje složitost problematiky, týkající se určení optimální hranice trestní odpovědnosti.

Odlišnosti v počátku trestní odpovědnosti mezi evropskými státy můžeme porovnat v následující tabulce.

Tabulka č. 1: Věková hranice trestní odpovědnosti a systém soudnictví nad mládeží v zahraničí (Srov. Chmelík, 1998, s. 118-120):

Stát	Věková hranice	Stát	Věková hranice
Severní Irsko	7	Anglie, Wales	10
Švýcarsko	7 (15)	Belgie	16 (18)
Velká Británie(Skotsko)	8 (16)	SRN	14
Francie	13	Polsko	16 (17)
Malta	9 (14)	Portugalsko	16
Rakousko	14	Španělsko	16
Rumunsko	14 (16)	Turecko	11
Litva	14 (16)	Nizozemí	12
Rusko	14 (16)	Izrael	12

Prozatím česká vláda snížení věkové hranice odmítla. Jelikož zákon o soudnictví ve věcech mládeže částečně navazuje na zákon z roku 1931, je nutné připomenout, že v tomto zákoně byl počátek trestní odpovědnosti stanoven na 14 let. Vzhledem k současné situaci v České republice je podle mě vhodné zachovat stávající hranici 15 let, a to z několika důvodů. Tento věk koresponduje s okamžikem vzniku pracovněprávní způsobilosti a v patnácti letech mladiství opouští základní školu. Navíc náš právní systém není v danou chvíli připraven na práci s tak mladými pachateli. Věk 15 let také souvisí s právem v oblasti sexuální. Pokud by se snížila hranice trestní odpovědnosti, měla by se snížit i hranice prvního pohlavního styku. Otázkou je, zda je na to společnost připravena.

2. Struktura a charakteristika kriminality mladistvých

2.1 Kriminalita registrovaná a latentní

Často se můžeme setkat ve sdělovacích prostředcích a kriminologických statích s popisem rozsahu, struktury a vývoje kriminality. Tento popis většinou vychází ze statistických údajů shromažďovaných a zpracovávaných příslušnými oficiálními institucemi zabývajícími se trestnou činností, což jsou policejní orgány, státní zastupitelství a soudy. Vždy však musíme brát zřetel na to že tyto instituce mohou podat informace pouze o té části kriminality, o které se dozvěděli ze své vlastní činnosti. V případě policie to například znamená, že trestná činnost oznámila oběť, jiná osoba či instituce popřípadě jí policie zjistila vlastní činností, a zároveň byla policií zaevidována respektive registrovaná.

Latentní kriminalitou označujeme rozdíl mezi kriminalitou registrovanou a kriminalitou skutečnou. Za umělou latenci považujeme ty případy trestných činů, o kterých se instituce kontroly kriminality dozvěděli, ale nevidovali je.

Důležitý pojem je i temné číslo kriminality, kterým rozumíme rozdíl v počtu skutečně spáchaných trestných činech a v počtu trestných činech, evidovaných v oficiálních kriminálních statistikách. Nesmíme opomenout také šedé číslo kriminality. Jedná se o případy, o kterých se orgány činné v trestním řízení dozvěděli, ale nebyl zjištěn jejich pachatel, nebo pachatel trestného činu byl trestně stíhán ale nebyl odsouzen.

Skutečnou míru latence je velice obtížné zjistit. U dětí a mládeže existuje vysoká míra latentní kriminality, hlavně pokud jde o bagatelní kriminalitu. Naopak to je u závažné a recidivní kriminality. Ženy se dopouštějí trestné činnosti méně často než muži a to jak u registrované tak u latentní kriminality. Pokud se zvyšuje frekvence kriminality, tím se zvyšuje pravděpodobnost že bude policejně zachycena. I podle jednotlivých druhů kriminality se liší i míra latentní kriminality a ta je u všech druhů kriminality větší než registrovaná.

V kriminologii se vyskytly hypotézy, které odpovídají na otázku: jaký je poměr mezi kriminalitou registrovanou a latentní?

První hypotéza „neměnného poměru“ jehož zastáncem byl např. Adolphe Ouetelet která tvrdí, že z údajů kriminálních statistik lze vyvozovat závěry o vývoji skutečné kriminality. Byla však částečně zpochybněna. Další hypotéza „sčítacího vztahu“ prosazuje teorii, která byla taktéž vyvrácena, že pokud dojde k poklesu registrované kriminality, zároveň se zvýší kriminalita latentní. Lze se setkat i s teorií, že neexistuje žádný zvláštní poměr mezi registrovanou a latentní kriminalitou.

Statistiky informují o fungování a efektivitě institucí kontroly zločinnosti. Výkyvy registrované kriminality vysvětlujeme změnou v možnostech a schopnostech policie odhalit pachatele, nebo zjistit, že došlo ke spáchaní trestného činu, přičemž k nárůstu či poklesu skutečné kriminality vůbec dojít nemusí. S tím souvisí i důvěra obyvatel k policii a jejich ochota oznamovat trestné činy. Na to navazuje i objasňenost, tj. počet zjištěných trestných činů (byl odhalen pachatel), zda byl poté trestně stíhán již není rozhodující. Míra objasnění u bagatelních trestných činů je nižší než u trestných činů závažných. Toto pravidlo však neplatí absolutně.

Míra objasňenosti pak ovlivňuje, ať již pozitivně či negativně, důvěru obyvatelstva v efektivitu orgánů činných v trestním řízení. Ta má vliv na zvýšení či snížení ochoty oznamovat trestné činy, což pak způsobí přesun části latentní kriminality do registrované, případně naopak. Tím se opět ovlivní míra objasňenosti kriminality, která pak spolu s tím, jaká je latentní kriminalita, ovlivňuje i představu pachatele, resp. budoucího pachatele, o tom, zda bude úspěšný, resp. jaká je pravděpodobnost, že bude jeho trestný čin oznámen a že on sám bude dopaden¹.

2.1.1 Prameny k registrované kriminalitě

První oficiální statistické údaje o kriminalitě zaznamenáváme již ve 20. letech 19. století ve Francii a to advokátem Jacques Guerry de Champneuf. V České republice shromažďují a zpracovávají statistiky orgány činné v trestním řízení (policejní orgány, státní zastupitelství, soudy). Zejména: - Ministerstvo vnitra ČR (Policejní prezídium ČR),

- Ministerstvo spravedlnosti (Státní zastupitelství a soudy).

---

¹ J. Kuchta, H. Válová a kol., Základy kriminologie a trestní politiky, str. 130, C. H. Beck, Praha 2005

Další zdroje informací jsou statistiky pomocných orgánů v trestním řízení, institucí zajišťujících výkon rozhodnutí (Probační a mediační služba, Vězeňská služba ČR, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Ministerstvo zdravotnictví ČR, Český statistický úřad ČR).

Při interpretaci kriminálních statistik, je nutné mít na zřeteli následující omezující faktory vypovídací hodnoty statistik:

- poskytují informace o činnosti orgánů činných v trestním řízení a jsou tím značně limitovány,
- demografické vlivy, které často poskytují informace pouze o rozsahu kriminality,
- změny legislativy v oblasti trestního práva a to kriminalizace, tj. zavedení nových skutkových podstat, nebo v rozšíření trestní odpovědnosti na více osob než doposud, či ve zrušení skutkových podstat trestných činů, zúžení trestní odpovědnosti, které nazýváme dekriminalizací,
- amnestijní rozhodnutí prezidenta (hlavně abolicie),
- směry v trestní politice uplatňované v určitém časovém období,
- zaměření pozornosti policie na určitá místa či obyvatele,
- umělá latence, tj. i když se policie dozví o trestném činu, nezaregistruje ji,
- rozdílnosti ve statistickém vykazování,
- metodologické odlišnosti,
- nesprávné uvádění údajů při práci se statistickými údaji a omyly,
- uplynutí času mezi spácháním trestného činu a registrací události.

2.1.2 Prameny k latentní kriminalitě

Za nejdůležitější zdroje těchto informací považujeme výsledky viktimizačních výzkumů a dále výzkumů pachatelů, neboli selfreportů.

Viktimizační výzkum:

Dotazovanému se nejčastěji zašle dotazník, nebo se s ním osobně naváže kontakt. Zjišťuje se zda se dotyčný v minulosti stal obětí trestného činu. Dále se zjišťují informace o místu a době kdy k činu došlo, o pachateli, škodě aj.

ČR se zapojila do mezinárodního výzkumu obětí trestných činů, který byl prováděn v letech 1992 a 1996 a to institutem pro kriminologii a sociální prevenci.

Tady stejně jako u registrované kriminality je nutno počítat s omezujícími faktory jako:

- chyby výzkumu v metodologii, nedůvěra respondentů,
- uvádění víc trestných činů než ve skutečnosti byly spáchány,
- neuvádění všech trestných činů, již se stali obětí (hlavně u domácího násilí),
- stereotyp představ dotazovaných o kriminalitě a pachatelích trestných činů,
- nedostatek informací o určité kriminalitě.

Výzkum pachatelů

U dotazovaného se zjišťuje, zda se někdy dopustil delikventního chování a jakého. Oslovuje se jak mládež, odsouzené osoby a jiní respondenti.

I tady můžeme uvést nedostatky, které výrazně ovlivňují kvalitu statistik a to:

- metodologické nedostatky,
- dotazování záměrně neuvedou trestné činy, které spáchali (strach z prozrazení, nedůvěra k tazateli),
- dotazování naopak uvedou trestné činy, které nespáchali,
- osoby, které se nepodaří zapojit do výzkumu.

Do pramenů latentní kriminality zařazujeme i informace o registrované kriminalitě.

Další zdroj informací tvoří:

- výzkumy třetích osob (svědci apod.),
- expertní šetření (jsou dotazováni hlavně odborníci a ti uvádějí své odhady),
- experimenty,
- zúčastněné pozorování (infiltrace výzkumníka do prostředí např. drogově závislých a jejich pozorování),
- matematické modelování – odhady latence, pomocí matematického modelování, zobecněním výzkumu apod.

2.2 Charakteristické rysy kriminality mladistvých

Typické rysy trestné činnosti mladých které jsou dlouhodobě potvrzovány:

- spolupachatelství, které je u majetkové trestné činnosti až stoprocentní,
- tvrdost, devastace a znehodnocování zařízení,
- nedokonalá příprava, často neplánovaná, nedostatečná, bez promyšlené dlouhodobější přípravy,
- využití somatických znaků, jako vyšší rychlost, větší síla,
- převládají motivace emotivní, impulzivní,
- při opakované trestné činnosti se vyskytují podobné znaky z předcházející trestné činnosti,
- výrazná neschopnost odložit uspokojení svých potřeb na pozdější dobu,
- objektem zájmu se stávají hlavně věci atraktivní pro mladé lidi, či módní
- často dochází ke spáchání činu pod vlivem alkoholu
- svěřují se o svém delikventním jednání jiným osobám

Při zkoumání struktury a vývoje kriminality mladistvých, je třeba mít na zřeteli, že právě u této skupiny pachatelů existuje kriminalita ve velké míře latentně. Dle výzkumu provedených například v USA je možné dovodit, že kriminalita mladistvých je 4x až 10x větší, než jak je statisticky zaznamenáno. U mladistvých jsou nejrozšířenější méně závažné delikty, které jsou společností i více tolerovány. Pokud budeme hodnotit podíl na trestné činnosti mladistvých z hlediska pohlaví, lze říci, že u dívek je tento podíl výrazně menší než u chlapců. V případě méně závažných trestných činů se podíl dívek na celkové trestné činnosti mladistvých v letech 1990 až 2003 pohyboval mezi 6,4 % až 8,1 %. V případech závažnějších násilných trestných činů je podíl dívek na celkové trestné činnosti mladistvých ve sledovaném období ještě nižší, a to od 4,8 % do 7,1 %. Nejvyšší podíl lze u dívek zaznamenat v drogových deliktech, kde se ve sledovaném období pohyboval mezi 9 až 13,9 % , a to dle spáchaných deliktů. Ještě je nutno zmínit fakt, že dle údajů o registrované kriminalitě je delikvence mladistvých vyšší mezi příslušníky některých etnických minorit, než by měla být vzhledem k jejich celkovému zastoupení v dané společnosti.

Ohledně struktury kriminality mládeže je možno uvést, že v této skupině převažují méně závažné majetkové trestné činy, a to zejména krádeže. Naopak mladiství v návaznosti na své častější

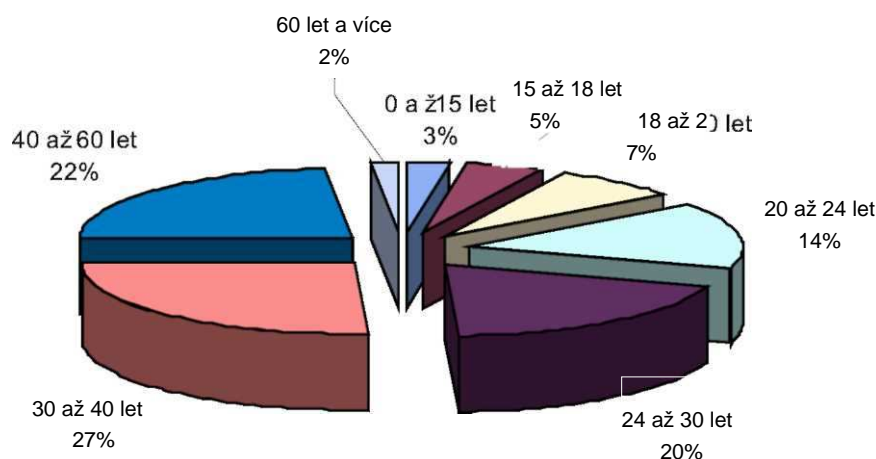
zkušenosti se dopouštějí více závažnějších forem kriminality, například loupeží, krádeží motorových vozidel, násilných trestných činů, drogové kriminality a podobně.

Pro mládež je charakteristické, že chlapci se trestné činnosti většinou dopouštějí ve skupinách a dívky častěji než chlapci individuálně. Skupina mladých lidí může přímo iniciovat delikventní jednání svých členů a to zejména při násilných, rasisticky motivovaných trestných činech a dále například sprejerství, šikanování.

Při delikvenci mládeže je možno poukázat na epizodický charakter takového jednání, to je 14 až 16 rok věku je považován za období nejsilnějšího zatížení kriminalitou. K největšímu poklesu kriminality pak dochází kolem 25 roku věku. Dle statistiky je ještě možno dovodit, že 75 % dětí je policejně registrováno do svých 14 let pouze 1x, s tím že podstatnou část kriminality mládeže má na svědomí jen velmi malá skupina takzvaných intenzivních pachatelů.

Pro názornost je níže v tabulce uvedeno srovnání věku známých pachatelů v ČR v roce 2006 dle statistik Policejního prezidia ČR.

Graf č. 1: Věk známých pachatelů v roce 2006 v ČR

Zdroj: Marešová A. a Policejní prezidium ČR

Podotýkám, že se málo zdůrazňuje poznatek, že počet známých dospělých pachatelů (policí stíhaných a vyšetřovaných osob) se za posledních 10 let vcelku nemění a osciluje kolem 110 až 111 tis. ročně, přičemž od roku 2003 se spíše mírně zvyšuje oproti roku předchozímu. To, že počet pachatelů mladších 18 let od roku 2001 stále klesá je věc dosti známá. Poprvé se pokles projevil po nabytí účinnosti velké novely TZ v roce 2002 a podruhé v roce účinnosti nového zákona o mládeži (č.218/2003 Sb.), tj. v roce 2004. V obou případech došlo k dekriminálníci nemalého počtu útoků proti majetku páchaných touto skupinou delikventů. Nejvíce dětí a mladistvých bylo v minulých letech evidováno v roce 1996 - cca 23 tis. osob. V roce 2006 bylo evidováno cca 114 tis. dospělých (tj. cca 3 tis. nad běžný průměr) a cca 9 tisíc dětských a mladistvých pachatelů (z toho 3,0 tis. osob mladších 15ti let a 5,8 tis. mladistvých).

2.3 Struktura kriminality mládeže

Výrazným mezníkem nejenom v kriminalitě mládeže byl rok 1989. Nastaly změny v oblasti trestného práva i jiných právních odvětví ale hlavně došlo k změně společenských poměrů. Před rokem 1990 byl počet registrovaných trestných činů poměrně stabilní. Roční průměr byl kolem 120 820 registrovaných trestných činů. K nárůstu registrovaných trestných činů dochází po roce 1989. Tento vývoj kulminoval v roce 1993, ale již v roce 1994 zaznamenáváme pokles registrovaných trestných činů. Další nárůst ale již pozvolný zaznamenáváme od roku 1995 až do roku 1999, kdy začíná pomalu klesat.

Další zajímavá situace nastává v letech 2000 a 2001, kdy registrovaná kriminalita byla nižší než v roce 1993. Tento klesající trend můžeme pozorovat až do roku 2007. Můžeme tedy říci, že vývoj se od poloviny 90. let začíná stabilizovat a po roce 2000 již optimisticky pozvolna klesá. V roce 2003 registrované trestné činy klesly na nejnižší úroveň od roku 1993. V roce 2003 to bylo 357 740 registrovaných trestných činů a v roce 2006 dokonce registrované trestné činy klesly na 336 446, což je nejméně od roku 1993.

Jak registrovaná kriminalita začala po roce 1989 prudce stoupat, tak opačný vývoj sledujeme v objasňenosti této kriminality. Mezi roky 1985 až 1989 se objasňenost pohybovala kolem 82 %, což se změnilo a v roce 1992 dosáhla minima 31,4 %. Později v letech 1995 až 2000 se pohybovala kolem 43 %. V roce 2001 se objasňenost vyšplhala na 46,52 % a začala v dalších letech znovu klesat. Od roku 2002 až do roku 2007 se objasňenost pohybuje mezi 37,83 % v roce 2003, až do 40,69 % v roce 2002.

Tento vývoj registrované kriminality a objasňenosti trestné činnosti má na svědomí řada faktorů. Jedním z nejzávažnějších je opuštění totalitního režimu a přechod k demokratické společnosti. V prvé řadě se posílila základní práva a svobody a tím se omezila možnost kontroly státního aparátu nad jednotlivci. Výrazné omezení kontroly pohybu představovalo otevření hranic. Náš stát se stává tranzitní, ale i cílovou zemí pro určitou formu kriminality. I hodnoty obyvatelstva v totalitním státě byly zasaženy dlouholetým dogmatem spočívajícím v neúctě cizího majetku, když vlastnictví bylo de facto společné. Konečně i tržní ekonomika se začínala ubírat správným směrem. Silné ročníky dětí narozených v 70. letech dorůstaly do věku mladistvých a mladých dospělých a to značně posílilo křivku nárůstu kriminality v 90. letech

Jak docházelo postupně ke stabilizaci společnosti, tak se stabilizoval po roce 1994 i vývoj registrované kriminality. Ve velké míře tomu pomohla změna trestního zákona v roce 1994, kterou byla zvýšena hranice škody nikoli nepatrné z 1000 Kč na 2000 Kč. Později, při zvýšení hranice škody v roce 2002 z 2000 Kč na 5000 Kč nedošlo k poklesu ze stejného důvodu jako v roce 1994, dokonce se registrovaná majetková kriminalita nepatrně zvedla, i když byl předpokládán úplně opačný vývoj. Ne příliš výrazný, ale přece jenom pokles, sledujeme v roce 2003 ve srovnání s rokem 2001.

U závažných druhů kriminality nedochází po roce 1989 k výraznějším změnám. U trestného činu vraždy byl výraznější nárůst v letech 1997 a 1998, ale pozdější vývoj ukazuje, že došlo ke stabilizaci či dokonce ke snížení tohoto trestného činu. Dokonce v roce 2005 klesl počet vražd pod hranici 200 případů za rok a to na 186. Podobný trend sledujeme i v roce 2007, kdy bylo registrováno 196 tr. činů. Opačný vývoj sledujeme u mládeže, kde v roce 2004 bylo registrováno 15 pachatelů trestného činu vraždy a v roce 2005 poklesl na 3 tr. činy za rok. Podobně tomu bylo v roce 2007, kdy policie registrovala 12 tr. činů pachatelů z řad mládeže, ale v roce 2006 jich bylo pouze 5. Trestný čin loupeže výrazně narostl v roce 2000, 2002 a 2003. V roce 2006 výrazně

poklesl na 53 503 registrovaných tr. činů. Pozvolný pokles majetkových trestných činů sledujeme již od roku 1999. Již od roku 2005 se majetkové trestné činy pohybují kolem 230 000 tr. činů, tj. 66,85 % z celkové kriminality. Nejvýraznější z hlediska struktury kriminality je právě majetková kriminalita. Určité zmenšování podílu majetkové kriminality ve prospěch kriminality hospodářské zaznamenáváme až za rok 2003. V tomto roce tvořily majetkové trestné činy až 48,6 %. (zdroj min spravedlnosti).

Pokud porovnáme pachatele z hlediska pohlaví, je možné říci, že muži se podílejí na kriminalitě výrazně vyšší měrou než ženy. Avšak v posledních letech se podíl stíhaných žen zvyšuje, a to od 8 % až 9 % v roce 94, do 12 % v roce 2003. Pokud budeme posuzovat strukturu kriminality z hlediska věku, nadpoloviční většinou stíhaných pachatelů jsou osoby do 30 let, a to podílem 58 % v roce 1998, a dále s mírně klesajícím podílem na 52 % v roce 2002, ze všech stíhaných osob.

Pokud se vrátíme k trestným činům spáchaných mladistvými, lze vysledovat nejprve nárůst jejich podílu ve vztahu k celkovému počtu objasněných trestných činů v letech 1991 až 1994 až na 17 %, poté však došlo k výraznému poklesu tohoto podílu, a to od roku 1999 do 8 %, v letech 2002 a 2003 již jen 7,2 %.

Co se týká podílu trestných činů spáchaných dětmi mladšími 15 let lze konstatovat, že v této skupině podíl trestných činů od roku 1990 do roku 1998 rovněž stoupal (s výjimkou roku 1994), avšak nárůst nebyl tak veliký, jako u skupiny mladistvých. Tento podíl v uvedených letech se pohyboval mezi 6,2 až 7,4 %. Od roku 1998 podíl této skupiny na celkové kriminalitě klesl, a to až na 3,5 % v roce 2003.

Pokud chceme sledovat vývoj trestní politiky po roce 1989 na území ČR, budeme mít k dispozici pouze absolutní celková čísla pro jednotlivé roky a tudíž odlišit skupinu mladistvých je obtížné. Je však možné říci, že i na tuto skupinu mohly mít vliv amnestie prezidenta republiky a další vlivy, např. změna legislativy. K tomu je nutné dále uvést, že na absolutní čísla odsouzených a obžalovaných osob (tj. i mladistvých) měly vliv i alternativní způsoby řešení věci v trestním řízení, jako například podmíněné zastavení trestního stíhání. Dle vývoje absolutních čísel u trestní politiky ve skupině pachatelů odsouzených k nepodmíněnému trestu svobody lze i u této skupiny konstatovat, že zde mělo zřetelný vliv častější využívání alternativních sankcí.

Zdroj: Základy kriminologie a trestní politiky, Kuchta, Válková

2.3.1 Celková kriminalita

Tabulka č. 2: Trestné činy spáchané dětmi a mladistvými do roku 1999 – celková kriminalita a podíl dětí a mladistvých na celkové kriminalitě od roku 1994 do roku 1999:

ČR	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Celková kriminalita	398 505	372 427	375 630	394 267	403 654	425 930	426 626
Objasněno	126 442	129 540	151 842	162 929	169 177	185 093	193 354
Objasněno v %	31,7	34,8	40,42	41,32	41,91	43,46	45,32
Z toho děti	8 280	8 053	10 322	12 059	12 086	11 999	12 464
Z toho mladiství	21 074	22 160	22 310	22 719	19 139	16 730	14 920
Podíl dětí na celkové kriminalitě v %		5,88	6,47	7,10	6,92	6,30	6,29
Podíl mladistvých na celkové kriminalitě v %		16,18	13,98	13,37	10,96	8,78	7,53

Zdroj: Statistické přehledy Ministerstva vnitra ČR

U dětí dochází od roku 1989 k nárůstu počtu trestných činů. V roce 1996 se zvýšil počet dětí na celkové kriminalitě až na 12 059 a v roce 1999 dokonce na 12 464 případů. Po tomto roce (1999) se situace stabilizovala a od roku 2001 začal počet dětských pachatelů na celkové kriminalitě výrazně klesat. Klesá tak výrazně, že v roce 2007 se dostal na minimum a to 2710 registrovaných dětských pachatelů.

Vývoj celkové kriminality mladistvých je obdobný s tím, že nárůst probíhal výrazněji a počet trestných činů kulminoval v roce 1996, v roce 1997 došlo ke snížení o -3 580 trestných činů, v roce 1998 o -2 409 a v roce 1999 o -1 810 trestných činů, to představuje výrazně sestupný trend kriminality mladistvých v těchto třech letech celkem o -34 %. Celkově od roku 1989 vzrostla kriminalita mladistvých o 166 %.

Tabulka č. 3: Celková kriminalita za období od 01.01.2000 do 31.12.2007:

Rok a název	Zjištěno	Objasněno			Spácháno skutků			Stíháno, vyšetřováno osob		
		Počet	Tj. %	Dodatečně	Děti	Mladiství	Mládež	Celkem	Děti	Mladiství
2000:										
Celková kriminalita	391 469	172 245	44,00	4 691	10 216	13 507	22 918	130 234	8 899	8 905
2001:										
Celková kriminalita	358 577	166 827	46,52	4 356	9 926	12 913	21 984	127 856	9 032	9 273
2002:										
Celková kriminalita	372 341	151 492	40,69	2 945	5 541	10 901	15 780	123 964	5 185	7 698
2003:										
Celková kriminalita	357 740	135 581	37,89	8 073	4 692	9 779	13 714	121 393	5 148	7 558
2004:										
Celková kriminalita	351 629	134 444	38,23	6 456	3 319	7 886	10 607	121 531	3 734	6 197
2005:										
Celková kriminalita	344 060	135 281	39,32	6 213	3 086	7 614	10 287	121 511	3 341	5 654
2006:										
Celková kriminalita	336 446	133 695	39,74	6 356	3 090	7 605	10 272	122 753	3 027	5 808
2007:										
Celková kriminalita	357 391	138 852	38,85	6 919	2 710	8 079	10 419	127 718	2 635	6 322

Zdroj: Statistické přehledy Policejního prezidia ČR

Ve srovnání s celkovou kriminalitou v ČR, která se od roku 1989 (120 768 tr. činů) zvýšila v roce 1999 (426 626 tr. činů) o 253,3 %, tj. 3,5 x, kriminalita mladistvých vzrostla z 5 604 na 14 920 o 166 %, tj. 2,7 x, kriminalita dětí vzrostla ze 3 559 na 12 464 o 250 %, tj. 3,5 x. Rok 2000 měl ještě vzestupnou tendenci, a to na 13 507 registrovaných tr. činů u mladistvých. Od roku 2001 však nastal sestupný trend, který pak pokračoval každý rok. V roce 2002 se registrovaná kriminalita mladistvých dostala na 10 901 případů a v roce 2007 až na 8 079 případů, což je 2,26 % z celkové kriminality.

Kriminalita mladistvých a dětí se vyvíjí v souladu s kriminalitou celé společnosti, dokonce lze konstatovat, že podíl mládeže na celkové kriminalitě je v roce 1999 nižší o 1,17 % než v roce 1989!

Abychom získali reálný obraz vývoje kriminality dětí a mládeže, bylo by nutné znát početní stavy dětí a mladistvých za jednotlivé roky, protože se mohou výrazně lišit.

2.3.2 Násilná kriminalita

Dětská násilná kriminalita od roku 1989 téměř pravidelně stoupá a to až do roku 1999. Od roku 2000 je již vývoj opačný s výjimkou roku 2001, kdy znovu mírně vzrostl. Nejpočetnější oblasti tr. činnosti jsou: (údaje v závorce jsou za rok 1999), pro srovnání uvádím jako druhé číslo v závorce údaje za rok 2007.

- vydírání (1999-512, 2007-86),
- úmyslné ublížení na zdraví (1999-341, 2007-135),
- loupeže (1999-224, 2007-190),
- omezování osobní svobody (1999-150, 2007-25),
- porušování domovní svobody (1997-167, 2007-41).

U všech uvedených příkladů můžeme vidět výrazně sestupnou tendenci.

Násilná kriminalita mladistvých: pravidelný nárůst tr. činů se zastavil v roce 1997 kdy bylo registrováno 1 497 případů. V roce 2000 to bylo 1 111 a od roku 2001 zaznamenáváme pozvolný nárůst který kulminoval v roce 2004, to bylo 1 341 tr. činů a od roku 2005 již znovu sledujeme pozvolný pokles a to na 1 082 tr. činů za rok 2007. Meziroční snížení v letech 1996 -1999 o 143, 163, 101 tr. činů což je trvale sestupný trend.

Nejpočetněji zastoupené jsou:

- loupeže (1999-367, 2007-460),
- úmyslné ublížení na zdraví (1999-334, 2007-356),
- vydírání (1999-278, 2007-116),
- porušování domovní svobody (1999-110, 2007-66).

Tabulka č. 4: Trestné činy spáchané dětmi a mladistvými do roku 1999 – vraždy

ČR	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Vraždy	278	286	277	267	291	313	265
Z toho děti	1	3	1	1	3	2	4
Z toho mladiství	14	21	15	9	8	16	6

Zdroj: Statistické přehledy Ministerstva vnitra ČR

Tabulka č. 5: Trestné činy spáchané dětmi a mladistvými do roku 1999 – násilné činy a podíl dětí a mladistvých na násilných činech od roku 1994 do roku 1999:

ČR	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Násilné činy	19 820	20 177	21 712	22 825	23 223	23 464	23 228
Z toho děti	557	754	939	1 334	1 339	1 276	1 486
Z toho mladiství	1 243	1 416	1 443	1 640	1 497	1 334	1 233
Podíl dětí na násilné kriminalitě v %		4,79	5,40	7,17	7,13	6,57	7,89
Podíl mladistvých na násilné kriminalitě v %		9,00	8,29	8,70	7,97	6,87	6,55

Zdroj: Statistické přehledy Ministerstva vnitra ČR

Další oblastí obecné kriminality je i násilná trestná činnost. V posledních letech došlo k nárůstu nejen násilné kriminality mládeže, ale zvyšuje se i brutalita těchto činů a k jejich zakrývání používají děti a mladiství stále rafinovanější formy. Násilná kriminalita u dětí od roku 1990 do roku 1997 pravidelně stoupá, v roce 1998 dochází k zastavení nárůstu a oproti předchozímu roku ke snížení o 63 trestných činů. Ale v roce 1999 již znovu stoupá a to na 1 486 tr. činů a vzestupná tendence se v tomto roce zastavuje. Od roku 2000 pozorujeme již sestupnou tr. činnost dětí až na rok 2001 kdy opět vystoupala na 1 285 tr. činů za tento rok. Od roku 2002 již sestupná linie násilných trestných činů pokračuje a to 982 tr. činů za tento rok. V roce 2005 to bylo již 581 tr. činů a v roce 2007 to je 498 registrovaných tr. činů. Což je v porovnání s rokem 2002 pokles o 787 tr. činů.

V případě mladistvých se tento pravidelný nárůst trestných činů zastavil v roce 1996 kdy počet násilných tr. činů dosáhl vrcholu a to 1 640 tr. činů. Od roku 1997 již poklesl o 143 trestných činů a v roce 1998 došlo k dalšímu snížení o 163 trestných činů. Negativním jevem bohužel je, že v roce 2001 převážil podíl dětí, páchajících násilnou kriminalitu, nad podílem mladistvých, a to o 144 skutků. Mnoho psychologů je přesvědčeno, že to přímo souvisí se zvyšováním projevů násilí v běžném životě a kultu násilí v médiích (především v televizi a filmech). Tato situace z roku 2001 se již do roku 2007 neopakovala. V roce 2001 znovu začíná nárůst tr. činů u mladistvých a pozvolna pokračuje do roku 2004, kdy bylo registrováno 1347 tr. činů. Již následující rok sledujeme pokles o 192 případů a v roce 2006 pokles o 159 tr. činů. V roce 2007 se počet mírně zvýšil o 92 tr. činů což nepředstavuje nijak výrazný nárůst.

Násilná trestná činnost je většinou páchána pod vlivem alkoholu. Dalším charakteristickým znakem je její páchání ve skupině. Anonymita party a podpora ostatních členů zvyšují agresivitu. Nejčastěji děti a mladiství páchají trestné činy úmyslného ublížení na zdraví (podle

§ 221, § 222 trestního zákona) a rvačky (§225 odst. 1 trestního zákona). Mládež z řad příslušníků hnutí SKINHEADS se dopouští verbálních a fyzických útoku namířených proti vrstevníkům z řad Romů. (Srov. Chmelík, 1998, s. 15-35).

Děti a mladiství páchají každoročně několik trestných činů vraždy (§ 219 trestního zákona). Např. v roce 2001 spáchaly děti 3 vraždy a mladiství spáchali 8 vražd, což představovalo nárůst oproti roku 2000 u dětí o 3 vraždy a u mladistvých rovněž o 3 vraždy. Roky 2002 a 2003, co se týká vražd, byly stabilní a to u mladistvých 5 vražd a u dětí žádná. Výrazný je až rok 2004, kde děti spáchaly 4 vraždy a mladiství až 12. Po tomto roce již žádný výrazný výkyv nezaznamenáváme s výjimkou roku 2007, kde mladiství spáchali 10 vražd.

Tabulka č. 6: Vraždy a násilná kriminalita za období od 01.01.2000 do 31.12.2007:

Rok a název	Zjištěno	Objasněno			Spácháno skutků			Stíháno, vyšetřováno osob		
		Počet	Tj. %	Dodatečně	Děti	Mladiství	Mládež	Celkem	Děti	Mladiství
2000:										
Vraždy	279	228	81,72	13	0	5	5	262	0	5
Násilné tr. činy celkem	21 996	17 595	79,99	200	1 083	1 111	2 152	17 003	1 143	989
2001:										
Vraždy	234	201	85,90	7	3	8	11	230	2	7
Násilné tr. činy celkem	21 709	17 723	81,64	196	1 285	1 141	2 343	16 790	1 218	1 035
2002:										
Vraždy	234	210	89,74	8	0	5	5	236	0	7
Násilné tr. činy celkem	23 55	17 456	74,11	166	982	1 241	2 144	17 356	1 024	1 157
2003:										
Vraždy	232	199	85,77	5	0	5	5	209	0	6
Násilné tr. činy celkem	22 358	16 396	73,33	738	873	1 235	1 978	17 314	1 014	1 215
2004:										
Vraždy	227	205	90,30	11	4	12	15	246	4	13
Násilné tr. činy celkem	23 579	17 364	73,64	624	705	1 341	1 924	17 920	806	1 244
2005:										
Vraždy	186	161	86,55	9	1	2	3	187	6	4
Násilné tr. činy celkem	21 684	16 046	73,99	631	581	1 149	1 664	16 145	700	1 027
2006:										
Vraždy	231	196	84,85	9	1	4	5	195	1	4
Násilné tr. činy celkem	19 171	14 028	73,17	596	544	990	1 456	14 196	555	907
2007:										
Vraždy	196	174	88,78	6	2	10	12	208	2	11
Násilné tr. činy celkem	19 551	13 047	66,73	708	498	1 082	1 520	13 297	537	998

Zdroj: Statistické přehledy Policejního prezidia ČR

Děti a mladiství jako vrazi

Krajní agrese v dětském a mladistvém věku je aktuální téma v současné době. Přispěli k tomu jevy jako násilí ve školách, školní masakry, násilí v partách či gangách mladistvých, hate crimes apod. Sériových vražd se děti a mladiství v podstatě nedopouštějí, ale nástup na kariéru sériového vraha se připravuje již v dětství a dospívání. Dětsí vrazi (do 15 let věku) jsou zcela výjimečným jevem. Často používají střelnou zbraň v důsledku malé síly. K činu dochází z triviálních důvodů a oběťmi bývají často rodiče, sourozenci či kamarádi. Většinou se čin vysvětluje nechápáním konečnosti smrti či dětskou impulzivitou. Vraždy páchané mladistvými jsou více rozmanitější a vyskytují se u nich veškeré varianty smrcení. Oběťmi se stávají jak rodinný příslušníci, tak cizí osoby. V poslední době vzrůstá podíl mladistvých na zločinech z nenávisti (hate crimes). Časté je i zážitkové násilí, kdy vražda slouží jako zdroj zážitků.

Podle současných poznatků neexistuje určitý kriminálně psychologický typ dětského či mladistvého vraha. Může se jednat jak o kariérového pachatele, tak o prvopachatele bez kriminální či sociálně patologické anamnézy. V poslední době bují násilí na školách. Z pohledu mladistvého představuje škola symbolicky ideální místo činu. Ke škole totiž míří zvýšená pozornost i citlivost veřejnosti. Ve škole je k dispozici dostatek potencionálních obětí.

Se zvyšujícím se věkem se u nezletilých pachatelů obvykle zvyšoval počet násilných a mravnostních trestných činů, kterých se dopouštěli. To v posledních letech již přestává platit.

2.3.3 Majetková a hospodářská kriminalita

Od roku 1989 došlo k výraznému nárůstu zejména majetkové trestné činnosti. Tento trend se projevuje nejen v kriminalitě dospělých pachatelů, ale i v trestné činnosti mládeže. Protože majetková kriminalita mládeže výraznou měrou převažuje nad násilnou a mravnostní kriminalitou, budu se jí věnovat podrobněji. Samozřejmě budu posuzovat strukturu objasněné kriminality, u kriminality registrované, na neobjasněné nemáme potřebné poznatky o osobách pachatelů.

Počet tr. činů dětí se v letech 1996-1999 pohybuje na téměř stejné úrovni cca 9 300 tr. činů. V roce 2000 poklesli majetkové tr. činy páchané dětmi na 7 762 tr.činů. V roce 2003 se dostal na 2 731 tr. činů a sestupná tendence pokračuje až do roku 2007 kdy bylo registrováno 1 457 majetkových tr. činů páchaných dětmi. Rozdíl mezi rokem 2000 a 2007 je 6 305 tr. činů (to vysvětlujeme i změnou tr. zákona, zvýšením hranice min. škody). Děti jsou často zneužívány a naváděny k tr. činnosti, protože objasněné případy jsou pro jejich nízký věk odkládány. Uvádím nejčastěji vyskytované majetkové tr. činy, přičemž číslo v závorce uvádí údaje za rok 2007.

- krádeže věcí z aut (86),
- krádeže vloupáním do ost. objektů (219),
- krádeže v jiných objektech (156),
- krádeže kapesní (167),
- krádeže jízdních kol (21),
- krádeže vloupáním do bytů (51),
- krádeže vl. do vík. chat (59),

- krádeže v bytech (60),

Počet tr. činů mladistvých v majetkové kriminalitě od roku 1995 do roku 1999 pravidelně klesá a vytváří výrazně sestupný trend, meziročně o -406,-817,-2711,-1827, -1715 tr. činů. Od roku 2000 se situace opakuje a počet těchto trestních činů stále klesá. V roce 2000 to bylo 10 260 tr. činů, v roce 2002 již 7 294 tr. činů, v roce 2004-4 701 tr. činů a v roce 2007 -3 966 tr. činů.

Nejpočetnější jsou: (údaje v závorce za rok 2007)

- krádeže věcí z aut (235),
- krádeže vl. do ost. objektů (651),
- krádeže motor. vozidel dvoustopých (414),
- krádeže v jiných objektech (505),
- krádeže vloup. do chat (159).

Tabulka č. 7: Trestné činy spáchané dětmi a mladistvými do roku 1999 – majetkové činy a podíl dětí a mladistvých na majetkových činech od roku 1994 do roku 1999:

ČR	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Majetkové činy	327 183	300 352	289 002	301 727	304 039	314 249	306 351
Z toho děti	7 256	6 743	8 460	9 207	9 320	9 312	9 409
Z toho mladiství	18 037	18 926	18 520	17 703	14 992	13 165	11 450
Podíl dětí na majetkové kriminalitě v %		8,95	10,18	10,63	11,00	10,61	10,76
Podíl mladistvých na majetkové kriminalitě v %		25,12	22,29	20,44	17,69	15,00	13,09

Zdroj: Statistické přehledy Ministerstva vnitra ČR

Tabulka č. 8: Trestné činy spáchané dětmi a mladistvými do roku 1999 – hospodářské činy

ČR	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Hospodářské činy	18 431	18 440	25 431	25 539	30 156	36 031	42 907
Z toho děti	17	9	33	54	22	35	89
Z toho mladiství	348	279	221	373	202	271	237

Zdroj: Statistické přehledy Ministerstva vnitra ČR

Tabulka č. 9: Majetková a hospodářská kriminalita za období od 01.01.2000 do 31.12.2007:

Rok a název	Zjištěno	Objasněno			Spácháno skutků			Stíháno, vyšetřováno osob		
		Počet	Tj. %	Dodatečně	Děti	Mladiství	Mládež	Celkem	Děti	Mladiství
2000:										
Krádeže vloupáním	74 231	17 918	24,14	2 072	2 178	3 024	4 825	13 024	2 596	1 962
Krádeže prosté	178 964	38 806	21,68	2 081	4 624	6 157	10 487	27 999	2 954	3 764
Majetkové tr. činy celkem	284 295	73 925	26	4 384	7 762	10 260	17 288	52 382	6 699	6 499
Hospodářské t činy celkem	37 632	35 894	95,38	34	165	199	361	23 295	22	108
2001:										
Krádeže vloupáním	63 167	17 006	26,92	1 983	1 871	2 822	4 333	11 778	2 148	1 831
Krádeže prosté	164 638	39 979	24,28	1 867	4 310	5 923	9 904	29 690	3 060	4 062
Majetkové tr. činy celkem	255 897	72 830	28,46	4 076	7 214	9 650	16 145	52 255	6 517	6 678
Hospodářské t činy celkem	35 262	33 187	94,12	27	70	253	315	22 543	47	155
2002:										
Krádeže vloupáním	72 040	16 215	22,51	1 136	1 164	2 749	3 630	11 556	1 286	1 752
Krádeže prosté	164 631	31 316	19,02	1 338	2 005	4 206	5 989	23 955	1 377	2 677
Majetkové tr. činy celkem	256 308	56 815	22,17	2 667	3 419	7 294	10 191	41 879	3 074	4 703
Hospodářské t činy celkem	40 213	31 303	77,84	40	94	320	408	24 498	105	200
2003:										
Krádeže vloupáním	68 901	14 836	21,53	1 815	1 027	2 323	3 039	11 584	1 370	1 664
Krádeže prosté	166 654	29 146	17,48	2 147	1 468	3 620	4 871	23 519	1 316	2 510
Majetkové tr. činy celkem	253 372	51 528	20,33	4 555	2 731	6 229	8 404	41 005	3 083	4 456

Hospodářské t činy celkem	31 451	22 803	72,50	1 487	120	262	374	21 518	135	191
2004:										
Krádeže vloupáním	64 695	13 969	21,59	1 869	808	1 775	2 341	10 783	1 053	1 312
Krádeže prosté	162 139	27 841	17,17	1 875	994	2 680	3 522	22 768	953	1 978
Majetkové tr. činy celkem	243 808	47 938	19,66	4 201	1 953	4 701	6 243	38 904	2 273	3 539
Hospodářské t činy celkem	33 464	23 995	71,69	776	110	221	323	22 927	90	187
2005:										
Krádeže vloupáním	57 956	12 490	21,55	1 738	683	1 722	2 225	9 547	894	1 168
Krádeže prosté	154 124	27 207	17,65	1 831	999	2 674	3 551	22 542	944	1 859
Majetkové tr. činy celkem	229 279	45 590	19,88	4 007	1 786	4 643	6 115	37 130	1 990	3 251
Hospodářské t činy celkem	43 882	29 519	67,27	787	100	248	344	28 025	96	178
2006:										
Krádeže vloupáním	53 503	10 673	19,95	1 606	642	1 572	2 049	8 957	746	1 163
Krádeže prosté	151 136	25 860	17,11	1 719	1 044	2 333	3 288	21 547	863	1 684
Majetkové tr. činy celkem	221 707	42 098	18,99	3 875	1 820	4 159	5 703	35 474	1 830	3 088
Hospodářské t činy celkem	39 473	27 142	68,76	1 238	101	280	375	26 500	72	161
2007:										
Krádeže vloupáním	54 925	10 384	18,91	1 507	526	1 472	1 859	8 374	632	1 115
Krádeže prosté	154 207	24 682	16,01	2 139	800	2 238	2 929	20 574	582	1 551
Majetkové tr. činy celkem	228 266	40 424	17,71	4 213	1 457	3 966	5 157	33 826	1 410	2 914
Hospodářské t činy celkem	37 981	22 393	58,96	983	57	212	265	22 668	45	166

Zdroj: Statistické přehledy Policejního prezidia ČR

Výše uvedené údaje potvrzují nárůst majetkové kriminality mládeže v 90. letech. Situace kulminovala v polovině devadesátých let, kdy podíl pachatelů mladších 18 let na celkové objasněné majetkové kriminalitě dosahoval až 34 % (v roce 1994). Od té doby se situace udržuje na přibližně stejné úrovni. Alarmujícím zjištěním však je, že děti se počtem spáchaných skutků přibližují ke kategorii mladistvých. Policejní údaje z roku 2000 uvádějí, že asi 22 % objasněných trestných činů majetkové povahy, spáchali nezletilí, kteří současně tvoří 25 % mezi všemi známými pachateli majetkové kriminality. Odhaduje se, že obdobný bude podíl u neobjasněných krádeží a u jiné méně závažné majetkové kriminality.

Motivem majetkové trestné činnosti bývá především zisk. I z toho důvodu je majetková kriminalita mládeže záležitostí zejména krádeží. Děti byly např. v roce 1997 nejčastěji stíhány za krádeže věcí z aut (23 %) a za krádeže v ostatních objektech, jako jsou sklepy, půdy, kočárkárny, garáže, apod.(20 %). Za naplnění skutkové podstaty § 247 krádež bylo v roce 1989 obžalováno 876 mladistvých, v roce 1997 dokonce 6405, v roce 2000 pak 3871

mladistvých. Mladiství kradou nejvíce motorová vozidla (29 %) a věci z aut (21 %). Vysoký podíl dětí na těchto skutcích je dán také tím, že jsou často zneužívány či najímány na krádeže dospělými, případně mladistvými osobami, které spoléhají na to, že do 15 let nemohou být děti vážněji potrestány. Jedná se o velmi výnosné odvětví kriminálního průmyslu.

Objasněnost u obou druhů krádeží (krádeže motorových vozidel a věcí z aut) nedosahuje 15 %. Zapojení takového počtu mladých lidí včetně dětí do této trestné činnosti potvrzuje, že část trestné činnosti mládeže je organizována dospělými. Od roku 2000 se počet stíhaných, vyšetřovaných mladistvých za majetkové trestné činy neustále zmenšuje. V roce 2000 to bylo 6499 mladistvých a co je zarážející, dětí bylo až 6699, to znamená o 200 tr. činů více než u mladistvých. Tato situace se již do roku 2007 neopakovala. V roce 2002 poklesl tento počet na číslo 4 703 mladistvých stíhaných za majetkové tr. činy a v roce 2007 je to dokonce 2 914. Mezi roky 2003 až 2006 sledujeme skokový pokles o -917, -288, -163 stíhaných a vyšetřovaných mladistvých. U dětí stíhaných, vyšetřovaných za majetkové tr. činy sledujeme ještě výraznější pokles. V roce 2000 jich bylo 6699 a v roce 2007 již jenom 1410.

Zoubková (2002, s. 26) uvádí jako nejčastější majetkové delikty krádeže, a to: „kapesní krádeže, krádeže motorových vozidel, věcí z aut, jízdnic kol, krádeže v bytech a v ostatních objektech.“ Rozšiřuje se i cílené najímání si nezletilých na spáchání určitých kriminálních skutků. Hlavně krádeže vloupáním, zejména do obchodů, kiosků, škol, bytů. Nejsou zvláštností případy, kdy mladistvé gangy si najímají jednotlivé děti nebo skupiny dětí na provedení krádeží a za tyto krádeže jim vyplácejí odměnu.

2.3.4 Mravnostní kriminalita

Tabulka č. 10: Trestné činy spáchané dětmi a mladistvými do roku 1999 – mravnostní činy a podíl dětí a mladistvých na mravnostních činech od roku 1994 do roku 1999:

ČR	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Mravnostní činy	2 048	2 240	2 457	2 484	2 000	2 771	2 239
Z toho děti	70	122	232	138	149	133	168
Z toho mladiství	300	308	280	350	193	221	196
Podíl dětí na mravnostní kriminalitě v %		6,23	10,54	6,09	8,34	5,18	8,15
Podíl mladistvých na mravnostní kriminalitě v %		15,73	12,72	15,45	10,81	8,61	9,51

Zdroj: Statistické přehledy Ministerstva vnitra ČR

Tabulka č. 11: Mravnostní kriminalita za období od 01.01.2000 do 31.12.2007:

Rok a název	Zjištěno	Objasněno			Spácháno skutků			Stíháno, vyšetřováno osob		
		Počet	Tj. %	Dodatečně	Děti	Mladiství	Mládež	Celkem	Děti	Mladiství
2000:										
Mravnostní kriminalita	1 856	1 678	90,41	12	171	204	371	1 414	117	189
2001:										
Mravnostní kriminalita	1 955	1 780	91,05	10	141	181	317	1 408	134	146
2002:										
Mravnostní kriminalita	2 046	1 716	83,87	15	119	229	342	1 454	112	194
2003:										
Mravnostní kriminalita	1 898	1 591	83,82	46	120	194	310	1 391	115	190
2004:										
Mravnostní kriminalita	1 909	1 574	82,45	24	92	161	251	1 377	76	151
2005:										
Mravnostní kriminalita	1 849	1 560	84,37	45	104	190	291	1 367	85	172
2006:										
Mravnostní kriminalita	1 615	1 331	82,41	49	74	175	249	1 184	73	151
2007:										
Mravnostní kriminalita	1 689	1 274	75,43	51	86	184	267	1 212	80	169

Zdroj: Statistické přehledy Policejního prezidia ČR

Motivací u mravnostní kriminality páchané mládeží je zejména touha po sexuálním poznávání stejně starých osob. Převládá trestný čin pohlavního zneužívání. Mládež se v rámci mravnostní trestné činnosti dopouští každoročně do roku 2000 kolem 400 skutků. Pro porovnání uvedu některé údaje. V roce 1990 se mravnostní kriminality dopustilo 65 dětí a 260 mladistvých, v roce 1998 to bylo 133 dětí a 221 mladistvých a v roce 2000 šlo o 171 dětí a 204 mladistvých. U mladistvých tedy vidíme pokles mravnostní trestné činnosti. Naopak děti mladší 15 let se začínají četností těchto skutků přibližovat mladistvým. Po roce 2000 vidíme pokles mravnostní kriminality již u obou skupin, jak u dětí tak mladistvých s výjimkou roku 2002, kdy mladistvých pachatelů této trestné činnosti přibylo a to na počet 229 tr. činů. V roce 2004 dokonce klesla u dětí na pouhých 92 tr. činů a u mladistvých na 161. Tento příznivý vývoj se s menšími odchylkami udržel až do roku 2006, kdy děti spáchaly 74 mravnostních tr. činů a mladiství 175. V roce 2007 sledujeme malý nárůst u dětí o 12 tr. činů a u mladistvých o 9 tr. činů.

Pokud shrnu přehled majetkové, násilné a mravnostní kriminality, mohu říci, že děti a mladiství se přibližně dopouštějí majetkové trestné činnosti zhruba desetkrát více než násilné a zhruba padesátkrát více než mravnostní kriminality.

Trestná činnost mládeže není rozložena na území České republiky rovnoměrně. Mezi nejvíce zatížené regiony patří Praha, severní a jižní Morava, severní Čechy a střední Čechy.

Struktura kriminality mládeže je odlišná také z hlediska pohlaví. Dříve byla trestná činnost záležitostí převážně chlapců. V současnosti narůstá počet dívek, dopouštějících se trestné činnosti. U dívek do 15 let výrazně převažují krádeže a obvykle s nimi spojené trestné činy poškozování cizí věci, porušování domovní svobody a trestný čin loupeže. U mladistvých dívek pak kromě krádeží jsou dále nejčastěji evidovaným trestným činem činy křivého obvinění a křivé výpovědi, padělání a pozměňování veřejné listiny, podvody, loupeže. Dále porušují tzv. drogové zákony, stále častěji se dopouští i výtržnictví. Evidovaná trestná činnost nezletilých dívek přesto stále ještě není takový problém, jako trestná činnost chlapců. Přesto i u nezletilých dívek se výrazněji zvyšuje počet pachatelek mladších 15 let než mladistvých. Bohužel i trestná činnost dívek je často doprovázena neadekvátním užitím násilí.

U pachatelů chlapců do 15 let a mladistvých jsou nejčastějším trestným činem majetkové trestné činy, konkrétně krádeže včetně krádeží vloupáním. Významný je i podíl násilných trestných činů, jakými jsou loupeže, úmyslné ublížení na zdraví. Dále se často vyskytuje výtržnictví, vydírání, nedovolené ozbrojování, nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů a šíření toxikomanie atd., násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci.

2.3.5 Ostatní a zbývající kriminalita

Ostatní kriminální činy tvoří výtržnictví, sprejerství, šíření toxikomanie, nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů a jiné. V roce 2007 největší podíl této kriminality u dětí a mladistvých tvořilo sprejerství. Děti spáchaly jako sprejeři 130 tr. činů a mladiství 277. Další početnou skupinu tvoří výtržníci. Děti spáchaly tr. čin výtržnictví v roce 2007 113x a mladiství 211x. Další neopomenutelný a velice zastoupený tr. čin je nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů pro jiného. V tomto případě bylo zaznamenáno spáchání skutků u dětí 56x a mladistvých 121x.

Celkově ostatní kriminální činy zaznamenaly nárůst v letech 1998 a 1999, kdy se tato kriminalita pohybovala kolem 22 000 trestných činů ročně. V roce 2000 a 2001 zaznamenáváme pokles na přibližně 19 500 tr. činů za rok. Od roku 2002 má ostatní kriminalita stoupající tendenci a to až do roku 2005, kdy se vyšplhala na 24 692. V dalších letech znovu začala klesat.

Trochu jiný vývoj má ostatní kriminalita u dětí. Začíná stoupat od roku 1993 a kulminuje rokem 1996, a to 1 103 tr.činů za tento rok. Později se ustálila v průměru kolem 1000 tr. činů za rok, a to až do roku 2002, kde začíná klesat. V roce 2003 bylo u dětí zaznamenáno 698 těchto tr. činů a v roce 2004 dokonce 359. Od roku 2005 se pohybuje kolem 400 tr. činů u dětí.

U mladistvých vývoj ostatní kriminality kulminoval v roce 1996. Tehdy bylo zaznamenáno 2 253 tr.činů u mladistvých. Od té doby pozvolna klesal až do roku 2001, kde se zastavil na čísle 1 392 tr. činů za tento rok. V roce 2002 zaznamenáváme nárůst o 143 tr. činů a v roce 2003 o 77 tr. činů. Od roku 2004 ostatní kriminalita pozvolna klesá. V roce 2007 spáchalo tyto trestné činy 982 mladistvých, což z dlouhodobého hlediska hodnotíme jako velice příznivý vývoj.

Zbývající kriminalita je u mládeže nejvíce zastoupena dopravními nehodami nedbalostními, ublížení na zdraví z nedbalosti, ohrožení pod vlivem návykové látky, šíření poplašné zprávy a jiné. V roce 2007 je registrováno u dětí 35 případů dopravní nehody a u mladistvých až 194 tr. činů. Další tr. čin ohrožení pod vlivem návykové látky svou četností přispívá ke zvyšování

kriminality. V roce 2007 byl evidován u dětí tento tr. čin 2x a u mladistvých 43x. Samozřejmě nemůžeme zapomínat na trestný čin šíření poplašné zprávy jako velice typický a častý u mládeže. U dětí bylo v roce 2007 evidováno 17 těchto trestných činů a u mladistvých 18 tr. činů. Zbývající kriminalita u dětí v 90. letech kulminovala v roce 1997 a do roku 2000 pozvolně klesá na 22 tr. činů za rok 2000. V roce 2001 pozorujeme nárůst o 26 tr. činů. Od roku 2002 klesá až na 81 tr. činů za rok 2005. Roky 2006 a 2007 mají vzestupnou tendenci až na 226 tr. činů za rok 2007. U mladistvých byl u těchto tr. činů silný rok 1995, kdy bylo evidováno 461 tr. činů a rok 1997 – 474 tr. činů u mladistvých. Od roku 1998 sledujeme jasnou klesající tendenci až do roku 2005 na 187 tr. činů. V roce 2006 je možno pozorovat prudký nárůst na 858 tr. činů a v roce 2007 dokonce na dvojnásobek, a to 1 653 tr. činů u mladistvých.

Tabulka č. 12: Trestné činy spáchané dětmi a mladistvými do roku 1999 – ostatní a zbývající kriminalita :

ČR	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Ostatní krim. činy		9 354	12 237	15 443	16 692	21 358	23 789
Z toho děti		267	466	1 103	932	936	1 053
Z toho mladiství		803	1 378	2 253	1 780	1 366	1 457
Zbývající kriminalita	22 096	18 867	21 379	22 720	24 251	24 415	24 749
Z toho děti	138	158	192	223	323	307	259
Z toho mladiství	421	426	461	399	474	370	346

Zdroj: Statistické přehledy Ministerstva vnitra ČR

Tabulka č. 13: Ostatní a zbývající kriminalita za období od 01.01.2000 do 31.12.2007:

Rok a název	Zjištěno	Objasněno			Spácháno skutků			Stíháno, vyšetřováno osob		
		Počet	Tj. %	Dodatečně	Děti	Mladiství	Mládež	Celkem	Děti	Mladiství
2000:										
Ostatní krim. činy	19 842	18 712	94,31	20	823	1 404	2 209	14 713	695	858
Zbývající kriminalita	23 031	21 626	93,90	39	212	329	537	19 210	223	262
2001:										
Ostatní krim. činy	19 386	18 135	93,55	22	977	1 392	2 336	14 232	868	995
Zbývající kriminalita	22 005	20 810	94,57	25	238	296	527	18 764	248	264
2002:										
Ostatní krim. činy	22 364	19 368	86,60	38	752	1 535	2 247	16 612	663	1 188
Zbývající kriminalita	25 328	22 387	88,39	18	175	280	446	20 113	207	256
2003:										
Ostatní krim. činy	23 183	20 073	86,58	453	698	1 612	2 252	18 269	623	1 288
Zbývající kriminalita	23 455	21 193	90,35	755	150	249	396	20 137	178	218
2004:										
Ostatní krim. činy	23 894	20 691	86,59	321	359	1 249	1 560	19 000	374	897
Zbývající kriminalita	24 039	21 952	91,31	489	100	213	306	20 532	115	179
2005:										
Ostatní krim. činy	24 692	21 622	87,57	343	434	1 197	1 605	19 273	391	861
Zbývající kriminalita	22 585	20 858	92,35	398	81	187	268	19 498	79	165
2006:										
Ostatní krim. činy	20 878	17 595	84,28	256	407	1 143	1 492	16 323	365	820
Zbývající kriminalita	33 541	31 444	93,75	342	144	858	997	29 031	132	681
2007:										
Ostatní krim. činy	18 795	14 223	75,67	346	386	982	1 341	12 791	380	774
Zbývající kriminalita	51 061	47 452	92,93	618	226	1 653	1 869	43 892	183	1 301

Zdroj: Statistické přehledy Policejního prezidia ČR

2.3.6 Obecná kriminalita

V 90. letech se podíl dětí na obecné kriminalitě pohybuje kolem 9 %. Zato podíl mladistvých má v jednotlivých letech různou hodnotu. Nejvyšší podíl byl v roce 1994, a to 21,10 % a do roku 1999 se snížil až na 10,99 %. Jak u dětí, tak mladistvých od roku 2000 obecná kriminalita každým rokem klesá. V roce 2000 je evidováno u dětí 9 839 tr. činů spadajících do obecné kriminality. U mladistvých je to 12 979 tr. činů. Což představuje rozdíl 3140

registrovaných spáchaných skutků. Od roku 2000 tato obecná kriminalita stejně jak u dětí, tak mladistvých každoročně klesá. V roce 2007 představovala u dětí 2 427 tr. činů a u mladistvých 6 214 tr. činů.

Tabulka č. 14: Podíl dětí a mladistvých na obecné kriminalitě od roku 1994 do roku 1999:

ČR	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Obecná kriminalita celkem	332 123	325 408	342 479	345 954	361 842	355 697
Podíl dětí na obecné kriminalitě v %	7,76	8,84	9,63	9,68	8,94	9,22
Podíl mladistvých na obecné kriminalitě v %	21,10	18,92	17,94	15,22	12,33	10,99

Zdroj: Statistické přehledy Ministerstva vnitra ČR

Tabulka č. 15: Obecná kriminalita za období od 01.01.2000 do 31.12.2007:

Rok a název	Zjištěno	Objasněno			Spácháno skutků			Stíháno, vyšetřováno osob		
		Počet	Tj. %	Dodatečně	Děti	Mladiství	Mládež	Celkem	Děti	Mladiství
2000:										
Obecná kriminalita	327 989	11 910	34,12	4 616	9 839	12 979	22 020	85 512	8 654	8 535
2001:										
Obecná kriminalita	298 947	110 468	36,95	4 304	9 617	12 364	21 141	84 685	8 737	8 854
2002:										
Obecná kriminalita	304 273	95 355	31,34	2 886	5 272	10 299	14 924	77 301	4 873	7 242
2003:										
Obecná kriminalita	300 811	89 588	29,78	5 792	4 422	9 270	12 944	77 979	4 835	7 149
2004:										
Obecná kriminalita	293 190	87 567	29,86	5 170	3 109	7 452	9 978	77 201	3 529	5 831
2005:										
Obecná kriminalita	277 504	84 818	30,56	5 026	2 905	7 179	9 675	73 915	3 166	5 311
2006:										
Obecná kriminalita	263 371	75 052	28,5	4 776	2 845	6 467	8 900	67 177	2 823	4 966
2007:										
Obecná kriminalita	268 301	68 968	25,71	5 318	2 427	6 214	8 285	61 126	2 407	4 855

Zdroj: Statistické přehledy Policejního prezidia ČR

2.3.7 Drogová kriminalita mládeže

I v oblasti drogové problematiky se situace po roce 1989 změnila — samozřejmě negativním směrem. V předchozím období byly drogy zneužívány osobami kolem osmnácti let věku. Během devadesátých let dochází k posunu věkové kategorie okolo 15 let. Asi od poloviny 90.let je u nás otevřená drogová scéna. K rozšíření drog přispěly i poměrně výhodné podmínky pro transfer drog přes naše území, relativně bezpečná distribuce v České republice a nízké tresty, které byly za drogové delikty ukládány

Jako tzv. „drogové zákony“ jsou označovány: nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 tr. zák. (nedovolené nakládání s drogou pro jiného), nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a tr. zák. (držení drogy pro vlastní potřebu), nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 188 tr. zák. (nedovolené nakládání s předmětem způsobilým k výrobě) a šíření toxikomanie podle §188a tr. zákona.

Významným počinem v této oblasti byla novelizace drogových trestných činů prostřednictvím zákona č. 112/1998 Sb. Aplikace drogy zůstala beztrestnou, ale držení drogy pro vlastní potřebu se stalo trestným. Novelou byly také zpřísněny trestní sankce za drogové trestné činy. Mezi mládeží je v současné době největší poptávka po kanabinoidech. (Srov. Chmelík, 1998, s. 35-44).

Další běžně dostupné drogy v ČR jsou: opiáty (Kodein, Braun, Heroin), stimulační drogy (Pervitin, Amfetamin, Kokain, Crack, Ecstasy), těkavé toxické látky (Toluen, organická rozpouštědla), halucinogenní drogy (LSD, Acid Trip, Messalin, Psylocibin), tlumivé látky (hypnotika, barbituráty, analgetika), nicotin. Nebezpečí představuje také nejrozšířenější, avšak bagatelizovaná droga, kterou je alkohol. Zákaz prodávání alkoholu osobám mladším 18 let je běžně porušován.

Do kriminálních statistik byly zavedeny skutky nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů a šíření toxikomanie od roku 1994. Alarmující je, že podíl pachatelů mladších 18 let se od roku 1994 neustále zvyšoval a až do roku 2002 se pohyboval okolo 20 %. Od roku následujícího je však zaznamenán pokles a v roce 2004 dokonce tento podíl klesl až na 14 %.

S drogovou trestnou činností úzce souvisí i trestná činnost majetková. Motivem pro páchaní těchto skutků (zejména krádeží a loupeží) je zisk peněz na nákup drog, případně ještě na hraní v hracích automatech. Zoubková uvádí, že trestná činnost související s drogami nemá charakter pouze majetkový, ale jedná se také o loupeže, ublížení na zdraví, výtržnictví, znásilnění, pohlavní zneužívání.²

3. Vývoj

3.1 Analýza vývoje kriminality mládeže

Počátky kriminální statistiky na území České a Slovenské republiky sahají až do 18. století. Původně evidence zaznamenávala výkazy agendy trestních soudů až v druhé řadě statistická data

---

² JUDr. Ivana Zoubková, CSc., Kontrola kriminality mládeže, str. 29, Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2002

o zločinech. V polovině 19. století došlo k zavedení výkazových formulářů, v nichž se rozlišovali obžalovaní a odsouzení. Tyto formuláře platili až do roku 1950.

Kriminalita mládeže byla v Československu registrována orgány činnými v trestním řízení od šedesátých let dvacátého století. Od té doby bylo zaznamenáno několik vln vzestupu. První vlna od roku 1963 do roku 1971 a další pak na přelomu osmdesátých let.

Kriminalita mladistvých měla v osmdesátých letech v oficiální podobě celkem setrvalý stav. Dlouhodobý průměr ukazuje, že v ČR bylo ročně stíháno průměrně kolem 6000 mladistvých a kolem 4000 pachatelů bylo ve věku do 15 let. Tedy ve věku do 18 let bylo registrováno kolem 10 000 pachatelů ročně.

Před rokem 1989 byla v České republice kriminalita mládeže víceméně stabilní. Jejich podíl na celkové kriminalitě byl zhruba patnácti procentní. V roce 1990 došlo ke zrušení kategorie přečinů, což je ze statistického hlediska velmi významné. Značná část méně významných skutků byla přesunuta do kategorie přestupků. Přesto se to neprojevilo snížením registrované kriminality. V devadesátých letech došlo k nárůstu kriminality obecně, přičemž nárůst kriminality mládeže byl výrazný, na více než dvojnásobek. Každý pátý trestný čin byl spáchán mládeží do osmnácti let. Tento vzestup kulminoval v roce 1996.

Je nutné poukázat na to, že statistické údaje nemusí ukazovat skutečný stav kriminality mládeže. Musíme brát v úvahu i latentní trestnou činnost, která je výrazná především u kriminality dětí a mladistvých. Tato nezjištěná či nenahlášená trestná činnost může dosahovat i stejného rozsahu jako kriminalita zjištěná. Některá delikventní činnost mládeže bývá často bagatelizována, nebo se obtížně odhaluje. Jedná se nejčastěji o šikanu, drobné krádeže v obchodech i na ulici atd.

Z výše uvedených údajů je patrné, že u dětí dochází od roku 1990 k pravidelnému nárůstu počtu trestných činů až do roku 1997, v roce 1998 počet klesl o 87 tr. činů. V roce 1999 se znovu zvýšil o 465 tr. činů a již od roku 2000 začíná klesat. V roce 2001 počet trestných činů dětí na celkové kriminalitě klesl na 9 926 a o rok později v roce 2002 klesl o 4 385 tr. činů na 5 541 tr. činů.

Vývoj celkové kriminality mladistvých je obdobný s tím, že nárůst trestných činů kulminoval v roce 1996, v roce 1997 došlo ke snížení o 3 580 trestných činů oproti předchozímu roku a v roce 1998 k dalšímu snížení o 2 409 vzhledem k minulému roku. Objevuje se výrazný sestupný trend. Kriminalita mladistvých za rok 2001 se přiblížila stavu z roku 1990. Podobný trend se projevuje i u podílu dětských a mladistvých pachatelů na všech pachatelích v ČR. Podíl pachatelů ve věku do 18 let mezi všemi známými pachateli od roku 1996, kdy dosáhl absolutního vrcholu, též mírně klesá. Podle policejních statistik bylo v roce 1996 evidováno 23 139 mladistvých pachatelů trestných činů - tj. 19,5 % ze všech v tomto roce stíhaných pachatelů. V roce 1998 činil podíl dětí a mladistvých 15 % mezi pachateli. To představovalo 19 373 osob. V roce 1999 to bylo 17 978 pachatelů do 18 let, což je 14 % mezi všemi známými pachateli. Z toho pachatelů ve věku do 15 let bylo 8832 a mladistvých 9146 osob. Dalším zajímavým faktem je, že třetina trestné činnosti dětí a mladistvých je registrovaná jako opakovaná a skoro polovina skutků je spáchána ve spolupachatelství. (Srov. Zoubková, 2002, s. 19-21).

Tento sestupný trend není důvodem k přílišnému optimismu. Počet dětských pachatelů se v roce 1999 ve srovnání s rokem předchozím téměř nezměnil. Dokonce vzrostl počet jimi spáchaných trestných činů, a to o 465 skutků. Celkový pokles počtu policími evidovaných nezletilých pachatelů v roce 1999 oproti roku 1998 byl tedy způsoben především výrazným poklesem počtu mladistvých pachatelů - o 1403 osob - a počtu jimi spáchaných trestných činů o 1810 skutků. Počty dětských

pachatelů dále klesají i po roce 2000. Výrazně to sledujeme mezi rokem 2001, kdy jich bylo registrováno 9 273 a rokem 2002, kdy ji bylo registrováno 5 185. V roce 2007 klesl počet na 2 635 pachatelů. U mladistvých klesl v roce 2005 počet pachatelů na 5 654 a v roce 2007 sledujeme mírný nárůst na 6 322 pachatelů.

Při pohledu na výše uvedené údaje si musíme položit otázku, co vlastně způsobilo pokles trestné činnosti mládeže a její podíl na počtu všech pachatelů v České republice. Jednoznačné vysvětlení nejspíš nenajdeme, ale jedním z možných důvodů může být i přístup policistů k vyšetřování trestných činů spáchaných mládeží, zvláště pak dětmi do 15 let. Mohou být demotivováni tím, že většina případů je stejně odložena pro nízký věk pachatele.

Na vývoj kriminality mládeže je zajímavé nahlížet i z hlediska různých věkových kategorií pachatelů mladších osmnácti let. Pro zákon o soudnictví ve věcech mládeže mají význam zejména údaje, týkající se kategorie dětí.

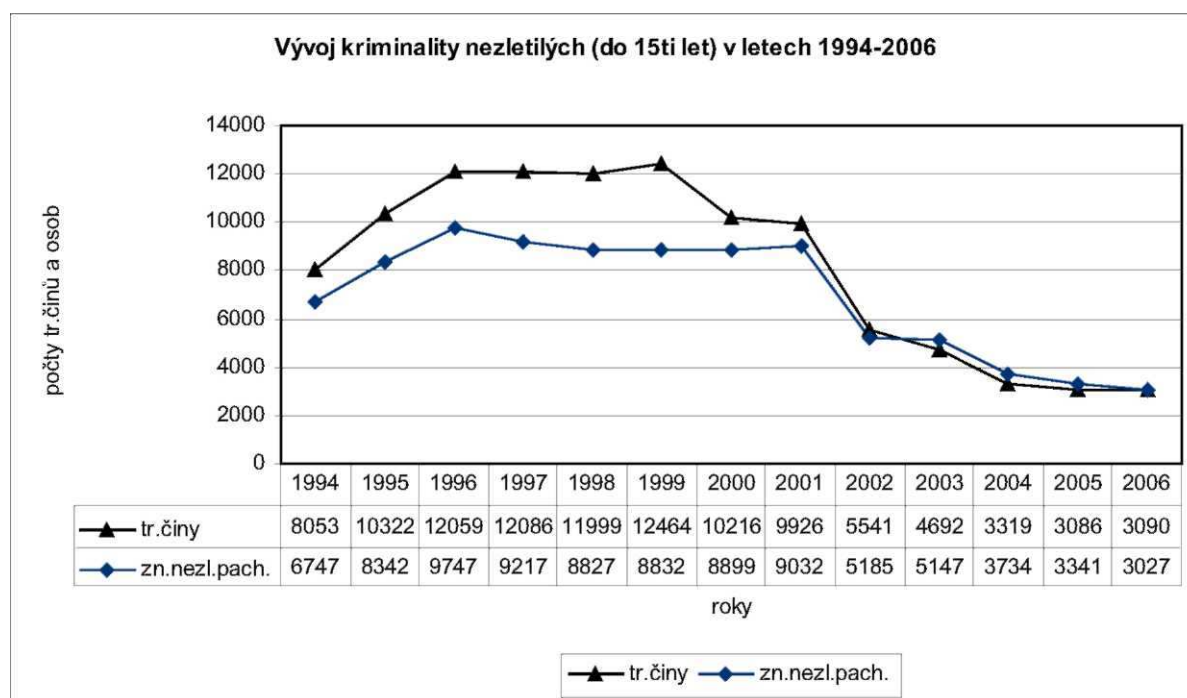
Tabulka č. 16: Kriminalita dětí v ČR podle věkových kategorií (Zoubková, 2002, s. 22)

Rok\věk	0—12	12—13	13—14	14—15
1995	2 450	1 248	1 821	2 823
1996	2 926	1 449	2 272	3 100
1997	2697	1371	2215	2934
1998	2 424	1 376	2 021	3 003
1999	2309	1341	2099	3083
2000	2477	1 317	2 117	2987

Z údajů ve výše uvedené tabulce vyplývá, že děti páchají trestnou činnost především od 13 let věku. Bohužel ani podíl dětí mladších dvanácti let není zanedbatelný. V roce 1996 všechny věkové kategorie spáchaly nejvíce činů jinak trestných. Od tohoto roku je zaznamenán mírný pokles, ale obecně mohou říci, že situace u posledních tří kategorií jsou rozdíly v letech 1997-2000 zanedbatelné.

Pouze u dětí do 12 let dochází v těchto letech k malým výkyvům v počtu pachatelů. Zřejmě i tato alarmující čísla přiměla zákonodárce uvažovat o zákonu, který by samostatně upravoval soudnictví ve věcech mládeže a rozšířil možnosti výchovného působení na pachatele mladší patnácti let.

Tabulka a graf č. 17: Vývoj kriminality nezletilých (do 15-ti let) v letech 1994-2006

Zdroj: Marešová, A.

U dětí do 15ti let pokračoval do roku 2006 dlouhodobý trend snižování počtu činů jinak trestných u kterých byl znám či zjištěn pachatel. V roce 2006 tento počet je téměř totožný s počtem činů v roce předchozím. Pokles počtu pachatelů z řad dětí však pokračoval i v roce 2006.

Tabulka č. 18: Vývoj kriminality mladistvých v letech 1994-2006

roky	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
tr.činy	22160	22310	22719	19139		14920	13507	12913	10901	9779	7886	7614	7605
zn.mlad.pach.	12547	13269	13392	11125		9148	8905	9273	7698	7558	6197	5654	5808

Zdroj: Marešová, A.

Pokles počtu provinění (u dospělých by to byly trestné činy), u nichž byl jako pachatel znám či zjištěn mladistvý, měl obdobný průběh jako u činů dětí, byť méně radikální. V roce 2006 došlo ke stejnému zastavení trendu. Počet stíhaných mladistvých se však oproti roku 2005 mírně zvýšil. Došlo i k mírnému nárůstu počtu mladistvých, jimž bylo sděleno podezření, nebo byl na ně podán návrh na potrestání. Nemalý podíl mezi stíhanými mladistvými měli ti, kterým byla dříve uložena

ochranná nebo ústavní výchova a dopustili se trestné činnosti v souvislosti s útekem z výchovných zařízení.

Z celkového počtu v roce 2006 odsouzených mladistvých - 2 773 - bylo 77 % trestáno poprvé a 137 označeno soudem jako recidivisté. Dívek bylo odsouzeno 243 - tj. necelých 9 % ze všech odsouzených mladistvých. Je to menší díl než u dospělých žen. Skladba uložených trestních opatření podporuje názor, že k mladistvým soudy přistupují relativně shovívavě:

- k nepodmíněnému trestu odnětí svobody bylo odsouzeno 8 mladistvých,
- k podmíněným trestům 107 mladistvých,
- k obecně prospěšným pracím 62,
- trestní opatření bylo uloženo 1 914 mladistvých (tj. 70 % ze všech odsouzených mladistvých),
- upuštěno od potrestání bylo u 668 mladistvých (24 %).

Takovému přístupu odpovídá i zastoupení mladistvých ve věznicích ČR. K 31.12.2006 bylo ve vazebních věznicích 59 mladistvých a vykonávalo trest odnětí svobody 111 mladistvých.

Tabulka č. 19: Vývoj počtu známých pachatelů dospělých a nedospělých (do 18 let)

rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
dosp.pach.	98053	109898	109909	112430	109551	111081	108687	111600	112516	113918
do 18 let	20342	19373	17978	17804	18305	12883	12706	9931	8995	8835

Zdroj: Marešová, A.

Dospělí i nedospělí pachatelé byli v roce 2006 stíháni a vyšetřováni především pro majetkovou trestnou činnost, konkrétně krádeže - téměř 30 % ze všech pachatelů. Samotní dospělí pak za úvěrové podvody, zanedbání povinné výživy a maření výkonu úředního rozhodnutí. U pachatelů - dětí a mladistvých, na rozdíl od dospělých - za krádežemi následují co do četnosti loupeže, úmyslné ublížení na zdraví, poškozování cizí věci, sprejerství a drogové delikty, tj. vlastně závažnější trestná činnost než u dospělých.

Nejvyšší počet pachatelů dětí a mladistvých je již léta zjišťován v Severomoravském kraji a Severočeském, děti též v Jihomoravském.

Z trestně stíhaných mladistvých bylo v roce 2006 jen 233 vyřízeno ve zkráceném přípravném řízení a u 203 z nich byl podán návrh na potrestání. Výrazně mezi nimi převažovali zloději. Obžalováno celkem v roce 2006 bylo 4 055 mladistvých pachatelů a odsouzeno 2 773 mladistvých.

Tabulka č. 20: Trestná činnost osob mladších 15 let - počet osob

ROK	Území								
	ČR	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM
1989	3759	319	466	207	386	651	347	650	733
1990	3524	292	378	234	356	674	362	555	673
1991	4678	424	454	345	627	858	482	715	773
1992	5234	361	661	376	515	1005	639	863	814
1993	6780	410	686	560	685	1020	861	1108	1450
1994	6632	305	694	524	605	1031	913	975	1585
1995	7118	521	752	523	718	1056	798	1056	1694
1996	10899	766	925	762	1046	1798	1231	1582	2789
1997	10296	608	790	647	817	1830	1209	1583	2812
1998	10175	544	843	769	788	1513	1085	1473	3160
1999	10757	560	927	779	872	1513	1189	1511	3406
2000	10313	726	822	925	903	1721	1046	1440	2730
2001	10224	520	945	622	882	1702	1164	1603	2786
2002	6232	307	613	383	652	921	581	912	1863
2003	5724	357	410	382	538	1092	516	898	1531
2004	3977	236	268	246	359	779	416	596	1077
2005	3643	234	201	348	274	676	412	486	1012
2006	3294	196	171	279	253	449	347	563	1036
2007	3040	190	177	239	266	519	409	479	761

Zdroj: Statistické ročenky Ministerstva spravedlnosti ČR

Tabulka č. 21: Odsouzené osoby

Rok	osob	mladistvých	%	žen	%
1971	98856	9435	9,5	15974	16,2
1972	92857	9291	10,0	13649	14,7
1973	79172	7704	9,7	9916	12,5
1974	85209	7963	9,3	12005	14,1
1975	72770	5810	8,0	10349	14,2
1976	80947	5791	7,2	11024	13,6
1977	76135	5193	6,8	10036	13,2
1978	74186	4851	6,5	9418	12,7
1979	69484	4533	6,5	9130	13,1
1980	60861	4121	6,8	7927	13,0
1981	71699	5618	7,8	10175	14,2
1982	76389	5884	7,7	11022	14,4
1983	80031	6430	8,0	11018	13,8
1984	83804	6755	8,1	12131	14,5
1985	67899	5433	8,0	9723	14,3
1986	77837	6709	8,6	11049	14,2
1987	78859	7034	8,9	11654	14,8
1988	69012	6167	8,9	10073	14,6
1989	57743	5378	9,3	8026	13,9
1990	18871	2256	12,0	1866	9,9
1991	27964	3500	12,5	2541	9,1
1992	31032	4169	13,4	2810	9,1

1993	35157	5200	14,8	3085	8,8
1994	51931	6034	11,6	4445	8,6
1995	54957	6192	11,3	4588	8,3
1996	57974	6239	10,8	5245	9,0
1997	59777	6423	10,7	5416	9,1
1998	54083	4615	8,5	4696	8,7
1999	62594	4721	7,5	6226	9,9
2000	63211	4252	6,7	6961	11,0
2001	60182	3912	6,5	6792	11,3
2002	65098	3948	6,1	7812	12,0
2003	66131	3558	5,4	8100	12,2
2004	68443	3235	4,7	8229	12,0
2005	67561	3069	4,5	8937	13,2
2006	69445	2773	4,0	9938	14,3
2007	75728	2949	3,9	9392	12,4

Zdroj: Statistické ročenky Ministerstva spravedlnosti ČR

Počty odsouzených mladistvých se od roku 1990 neustále zvyšovaly. Rekordně malý počet odsouzených mladistvých v roce 1990 (bylo jich 2256) každoročně narůstal v průměru 1000 odsouzených mladistvých za rok až do roku 1995, kdy jich v porovnání s rokem 1994 přibýlo o 158 odsouzených. Kulminace nastala v roce 1997, a to 6 423 odsouzených mladistvých. Od roku 1997 již každoročně s nepatrnými odchylkami počet odsouzených mladistvých klesá. V roce 2007 jich bylo odsouzeno 2949.

3.2. Současná situace

Tabulka č. 22: Kriminalita za období od 01.01.2008 do 31.08.2008:

Název	Zjištěno	Objasněno			Spácháno skutků			Stíháno, vyšetřováno osob		
		Počet	Tj. %	Dodatečně	Děti	Mladiství	Mládež	Celkem	Děti	Mladiství
Vraždy	141	110	78,01	6	1	6	7	120	1	6
Násilné činy	12 468	7 266	58,28	1 099	354	657	948	8 263	397	584
Mravnostní činy	1 213	775	63,89	80	54	98	152	745	53	94
Krádeže vloupáním	35 806	6 163	17,21	1 310	360	950	1 179	5 497	370	705
Krádeže prosté	99 335	14 974	15,08	2 245	438	1 425	1 805	13 573	345	996
Majetkové činy	147 860	23 987	16,22	4 433	881	2 561	3 247	22 283	836	1 860
Ostatní krim. činy	12 995	8 454	65,06	627	353	748	1 069	8 513	444	696
Zbývající kriminalita	36 167	31 921	88,26	1 382	117	994	1 107	30342	91	771
Hospodářské tr. činy	23 126	10 674	46,16	2 156	38	105	140	12 278	24	99
Obecná kriminalita	174 536	40 482	23,19	6 239	1 642	4 064	5 416	39 804	1 730	3 234
Kriminalita celkem	233 853	83 097	35,53	9 778	1 797	5 163	6 663	82 442	1 845	4 104

Zdroj: Policejní prezidium ČR

Současná situace do 31. 08. 2008 se ukazuje, co se týče vražd a násilných tr. činů, obdobná jako v minulých letech. Od roku 2000 nepřekročil počet spáchaných tr. činů vraždy číslo 4 u dětských pachatelů a 12 u mladistvých. I násilné činy odpovídají i nadále sestupné tendenci. V roce 2007 v kategorii dětí bylo spácháno 498 skutků a v kategorii mladistvých 1085 skutků. Když to porovnáme s dosavadními statistickými čísly za rok 2008, neměl by být tento rok nijak výjimečný v sestupném i v vzestupném trendu. Zato mravnostní kriminalita u mladistvých se vyvíjí za rok 2008 sestupně. Za předcházející rok bylo evidováno 184 skutků a za letošní rok zatím 98 skutků spáchaných mladistvými. U dětí bylo těchto skutků za minulý rok evidováno 86 a za letošní již 54, což se opět ukazuje jako obdobná situace.

Krádeží vloupáním bylo evidováno u dětí za rok 2007 526 skutků a za rok 2008 zatím 360 skutků. U mladistvých to bylo za rok 2007 1472 skutků a za rok 2008 950 skutků.

Majetkové činy celkem tvořily za rok 2007 u dětí 1457 skutků a u mladistvých 3966. Za rok 2008 pak u dětí 881 skutků a u mladistvých 2561. Celková kriminalita v počtu spáchaných skutků za minulý rok 2007 u dětí byla 2710 tr. činů a za letošní rok 2008 zatím 1797 tr. činů, což se ukazuje jako mírný pokles. U mladistvých počet skutků v celkové kriminalitě byl za minulý rok 8079 tr. činů a v letošním roce zatím 5163 tr. činů. Z těchto předběžných statistických čísel můžeme zatím usuzovat, že rok 2008 se bude zřejmě podobat roku 2007, když podrobná a celková statistika Policejního prezidia bude k dispozici až v průběhu příštího roku. V rámci statistiky může samozřejmě dojít za chybějící měsíce roku 2008 k výkyvům oproti roku 2007, avšak ze statistického hlediska budou takovéto odchylky zřejmě nevýznamné, proto už nyní můžeme vynést předběžný závěr, jak je uvedeno výše.

4. Příčiny kriminality mladistvých

4.1. Pohled na kriminalitu mládeže a její příčiny

Kriminalita ve všech podobách je v současnosti závažným celospolečenským problémem. Trestnou činnost páchají lidé všech věkových kategorií, ale skutečnost, že stále více dětí a mladistvých se dopouští delikventního jednání, je alarmující. Proto je možné říci, že kriminalita mládeže se stala závažným sociálně patologickým jevem, který stojí ve středu zájmu široké veřejnosti. Tento problém narušuje fungování naší společnosti a je nutné nalézt vhodné řešení, které by vedlo k odstranění, nebo alespoň zmírnění současného stavu. Veřejnost je situací znepokojena a žádá si od znalců z nejrůznějších oborů konkrétní opatření a kroky k ochraně před tímto jevem. Specialisté z oblasti práva, psychologie, kriminologie nejen že analyzují současný stav a strukturu trestné činnosti mládeže, její příčiny a vývoj, ale zároveň neustále doplňují a vylepšují Zákon o soudnictví ve věcech mládeže Č. 218/2003 Sb.

Trestná činnost je stará jako lidstvo samo a jako sociálně patologický jev existuje od dob, kdy společnost vytvořila sociální normy a systém sankcí za jejich porušování. Ve vyspělých zemích roste kriminalita mládeže již od 60. let 20. století. Tyto vyspělé země jsou současně i bohatými zeměmi. To ale neznamená, že bohatství země je hlavní důvod pro vyšší kriminalitu.

Tento vývoj ve světě uvádím zejména pro srovnání s naší zemí. U nás se společenský vývoj ve 20. století lišil od západních zemí. V období socialismu lidé nežili zcela svobodně, byli neustále pod dohledem, měli povinnost pracovat, hlásit změnu pobytu, a proto byla obecně trestná činnost nižší.

Navíc se o aktivity lidí zajímala i vedoucí politická strana, se kterou velmi úzce spolupracovala tajná i veřejná bezpečnost.

K rozšíření většiny sociálně nežádoucích jevů mezi mládeží došlo až koncem 80. a v průběhu 90. let, kdy nastaly velké společenské a politické změny. Mnoho lidí se s novou situací nedokázalo vyrovnat, začali zpochybňovat dosavadní normy a hodnoty, neuměli zacházet s nově nabytou svobodou a mysleli si, že si mohou dělat co chtějí. Tato skutečnost významně přispěla k růstu kriminality mládeže. Trend, který probíhal ve vyspělých zemích v období 60. — 80. let se u nás projevuje v posledních letech. A to zejména v tom, že mladí lidé se osamostatňují mnohem později, déle jsou závislí na rodičích atd.

Z výše uvedeného vyplývá, že není a nebude jednoduché zabránit nárůstu trestné činnosti mládeže, který se objevil po pádu několik desetiletí trvajících totalitního režimu. Důležité je najít komplexní a systematický přístup k řešení tohoto sociálně nežádoucího jevu.

Pro lepší a důkladnější vhled do složité a rozsáhlé problematiky prekriminality a juvenilní delikvence je nutné znát možné příčiny tohoto protispoločenského jednání. Motivy a pohnutky dětí a mladistvých, kteří se takového jednání dopouštějí, jsou různé. K vytvoření preventivních programů a přístupů vedoucích ke snížení kriminality mládeže musí společnost vědět, co vede mladé lidi k tomu, že porušují společenské normy.

Existuje mnoho kriminologických teorií, které se zabývají příčinami vzniku kriminality dětí a mladistvých. Přihlížejí k biologickému základu lidí, k oblasti genetiky i k hereditárním a konstitučním vlivům. Například biologické teorie považují za hlavní kriminogenní faktory vše, co se týká fyziologie člověka. Z hlediska kriminologie nemají význam pouze biologické determinanty, které mají vztah k duševnímu životu člověka, ale i biologické anomálie či odlišnosti poznamenávající vzhled člověka nebo jeho zdravotní stav. Například reakce jedinců na alkohol a drogy je výrazně individuální povahy. V současnosti dochází k výraznému urychlování biologického zrání jedinců. Dostávají se tak do střetu s psychickou a sociální nezralostí. Tyto jedinci nejsou schopni vhodně využívat svých fyzických sil a tlumit své sexuální potřeby a to vyúsťuje do střetu s trestním právem. Ne málo důležitým faktorem zůstávají i psychické charakteristiky jako temperament či obecné rozumové schopnosti.

Pro sociologický přístup má největší význam okolní prostředí, ovlivňující jedince. Stejně sociální prostředí nemusí stejně působit na všechny jedince, kteří jsou jeho působením vystaveni. Rozdíly se objevují mezi jednotlivými teoriemi navzájem, ale i v názorech odborníků z jedné oblasti. To naznačuje nutnost zabývat se etiologií trestné činnosti mládeže z hlediska multifaktoriálního. Každý člověk je individuální a ojedinelou osobností a i motivy jednání jsou u každého odlišné. Stejně tak kriminalita mládeže má svá specifika a liší se od trestné činnosti dospělých, proto je znalost motivů a příčin nezbytná. Děti a mladiství prochází v období dospívání složitými psychickými a tělesnými změnami, které mohou přispívat k jejich delikventnímu chování. Nelze určit jednu jedinou teorii, která by odhalovala příčinu kriminality. Důvody, vedoucí ke zhoršení situace jsou různé.

Kriminogenní faktory, nebo jinak rizikové činitele, lze rozdělit do dvou skupin, a to na endogenní a exogenní. První skupinu tvoří faktory biologické, psychické a fyzické, jež ovlivňují osobnost jedince od raného dětství. Do druhé kategorie patří faktory, které se vyskytují v sociálním prostředí jedince a mají vliv na proces socializace, tedy na jeho začleňování do společnosti a osvojování norem a hodnot dané společnosti.

Mezi vnitřní biologické faktory můžeme zařadit například nejrůznější genetické odchylky a anomálie, negativní roli hraje i syndrom hyperaktivity či reaktivita autonomního nervového systému (ANS). Případné delikventní jednání může dále ovlivnit výše intelektu, typ temperamentu, povahové vlastnosti, případná duševní porucha, psychopatické sklony a jiné. Tito a jiní další vnitřní činitelé zvyšují riziko páchaní trestné činnosti.

Sociální kriminogenní faktory vycházejí z prostředí, ve kterém se jedinec pohybuje. Rodina je první sociální skupinou, se kterou se člověk setkává a která ho ovlivňuje. Právě zde dochází k primární socializaci, dítě se seznamuje se základními normami a učí se je přijímat. Dle názorů většiny odborníků je rodina první sociální skupinou, která učí dítě přizpůsobovat se sociálnímu životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti. Pokud je rodina dysfunkční a její výchovné působení na jedince je nedostatečné, vytváří se tím podmínky pro vznik delikventního jednání. Dysfunkční rodina znamená, že dochází k vážným poruchám, k vnitřnímu rozkladu rodiny a narušuje se socializační proces dítěte. Nezastupitelnou roli při socializaci dítěte má nejenom matka, ale i role otce je těžko suplovatelná. Podobně i absence či neúměrný počet sourozenců. Je nesmírně důležité, jaké kvality tato rodina je, do jaké míry je schopna přiměřeně zajistit s věkem se měnící fyzické a duševní potřeby dítěte, rozvíjet jeho vrozené schopnosti a tlumit negativní sklony. Charakter rodiny je do značné míry určen způsobem jejího vzniku, připraveností či nepřipraveností rodičů na výchovné poslání. Nechtěné dítě již před narozením pociťuje duševní nepohodu matky, po porodu pak často vyrůstá v neklidném prostředí.

Rizikových faktorů v rodině je mnoho. Za základní kriminogenní faktory v rodině označujeme:

- rozvrácená rodina,
- závislost rodičů na alkoholu nebo jiných drogách,
- prostituční nebo výrazně promiskuitní jednání rodičů,
- nezajištění ani základních životních potřeb, jídla, ošacení,
- nezaměstnanost, špatná ekonomická situace,
- kriminalita členů rodiny,
- nepřiměřená výchova dítěte a mladistvého,
- lhostejnost rodičů k chování dítěte ve škole, k prospěchu, ke způsobu trávení volného času apod.,
- pobyt dítěte v dětském domově,
- preferování podnikatelských a jiných aktivit a angažovanost rodičů v zaměstnání před výchovou dětí.

Výše uvedené rizikové faktory narušují funkci rodiny, která tak vytváří prostředí, nevhodné pro správný průběh socializace. Rodiče jsou důležitými činiteli při výchově a formování osobnosti člověka. Jejich chování a jednání se stává dítěti vzorem a normou a ono si díky tzv. sociální dědičnosti tyto normy zvnitřňuje a podle nich pak jedná. Je-li chování rodičů deviantní, zvyšuje se pravděpodobnost, že se tak bude chovat i dítě. Mladý člověk by si měl z rodinné výchovy odnášet správný vztah a úctu k základním hodnotám společnosti. Pokud rodina neplní svou biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomickou či socializačně-výchovnou funkci, zvyšuje se riziko kriminálního jednání.

Velmi výrazným kriminogenním faktorem v rodině je i násilí páchané na dětech. Duševní i fyzický vývoj dítěte může být narušen fyzickým týráním (od neposkytování potravy či hygieny až po bití), psychickým týráním, zanedbáváním, šikanováním, pohlavním zneužíváním aj. Dítě nebo mladý člověk je traumatizován, trpí citovou deprivací a často se ztotožní s pachatelem. Jeho osobnost se pak vyvíjí patologicky a jedinec má sklony k delikventnímu jednání.

Velký vliv na formování osobnosti mladého člověka má i školní prostředí. Vždyť právě ve škole tráví jedinec mnoho času v období dospívání. Ve škole dochází, dle názoru většiny odborníků, z jistého pohledu k pokračování socializačního procesu v rodině. Často právě ve škole se dítě poprvé setkává s přímým působením společenských norem a hodnot. Pro mladé budoucí pachatele trestné činnosti je příznačné, že často vstupují do školního prostředí nedostatečně připraveni. Odlišují se především nekázní, nedostatečnými hygienickými návyky, malým zájmem o výuku, nedostatečnou slovní zásobou, netolerancí. Neukázněné nebo jinak zanedbané dítě bývá učitelem podvědomě interpretováno jako zlé. Dochází tak často k jevu, který je nazýván stigmatizací, tj. k trvalému a neměnnému zařazení jedince do určité kategorie žáků s negativními charakteristikami.

Podle Chmelíka (1998, s. 10) jsou základními kriminogenními faktory ve školním prostředí:

- nepravidelná školní docházka,
- špatný prospěch,
- nevhodné chování žáků k učitelům, učitelů k žákům,
- arogantní přístup učitele k žákům,
- špatná spolupráce rodičů se školou,
- nedostatečná kontrolní a pedagogická činnost školy.³

Je nutné si uvědomit, že pro dítě je přechod z rodiny do školního prostředí náročný. Musí si zvyknout na ranní vstávání, pravidelný režim, musí se přizpůsobit požadavkům učitele, autoritě, jeho výkony jsou hodnoceny známkami atd. Z toho všeho pak odvozuje pocit vlastní hodnoty. Později hraje výraznou roli to, jak je přijímáno spolužáky. Ve třídě se vytváří uzavřenější skupinky, přičemž některé mohou být zárodkem asociálních part. V dnešní době se závažným problémem stává i šikana ve škole. Pro nezávadné školní prostředí je proto nutné eliminovat výše zmíněné rizikové faktory. Také dobré vztahy mezi rodinou a školou jsou důležité, protože funguje li komunikace obousměrně, lze mnoha problémům předejít, nebo je alespoň včas vyřešit.

Mezi další sociální rizikové faktory se řadí i vliv vrstevnických skupin, part. Je přirozené, že člověk se chce sdružovat v kolektivu lidí. Mladý člověk, není-li dostatečně psychicky vyspělý a zkušený, snadno podléhá vlivu tzv. závadových part. Chce někde vyniknout, odlišit se od ostatních a tak se integruje do určitého ideologického seskupení. To souvisí s nedostatkem volnočasových aktivit dětí a mladistvých. Ty pak tráví svůj volný čas mimo dohled školy a rodičů potloukáním se po ulicích. Čím jsou děti starší, tím více je ovlivňují vrstevníci a začíná klesat vliv rodiny. Zapojení dítěte do skupiny vrstevníků je jedním z nutných předpokladů socializace. Mladí lidé v určitých životních etapách prožívají potřebu osamostatnění se, hledají své cesty a přihlašují se k určitým generačním životním stylům. Lze říct, že výsledek socializace jedince je do značné míry závislý na kvalitě skupin vrstevníků, který ho obklopují. Pachatelé z řad mládeže se často pohybují mezi vrstevníky s asociálními charakteristikami. Obecně platí, že tam kde selhává rodina nastupuje vliv party. Na rozdíl od pozitivně orientované skupiny, členství v delikventní skupině není obtížné získat. Postačí existence sociálních problémů, akceptace hierarchické struktury skupiny a dostatečná nonkonformita k určitým normám. Svou úlohu tady sehrává i vyšší sugestibilita a nižší inteligenční úroveň.

Určující kriminogenní faktory ve vrstevnických skupinách:

---

³ JUDr. Jan Chmelík, Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži, str. 10, Policie ČR, Úřad vyšetřování pro ČR, Praha 1998

- silná vůdčí osobnost party,
- anonymita party,
- agresivnost party při prosazování své ideologie,
- sugestivní přebírání názoru, postoje party a zejména vedoucího party za vlastní.

Důležitá je intervence rodičů, učitelů a vychovatelů při usměrňování volného času, aby se zabránilo deviantnímu jednání. Většina závadových part je spojena právě s kriminalitou, drogami, násilím, rasovou nesnášenlivostí, případně s náboženstvím, respektive sektami. O změnu, případně přeorientování těchto skupin se pokoušejí sociální asistenti (streetworkeri).

Významnou roli v socializačním procesu jedince hrají i masmédiá. Nejvyužívanější jsou média elektronická, zejména internet a televize. Dnešní mládež věnuje sledování televize většinu svého volného času. Problém je, že televize neplní výchovnou funkci a mládež si vybírá především vysílání komerčních televizí. Média se stávají náhražkou mezilidských vztahů, vznikají bariéry v komunikaci. Během večera u televize nedochází v rodině ke vzájemné interakci. Násilí je v médiích prezentováno jako běžná věc, filmy a pořady jsou plné agresivity, hrubého násilí a sexuálních scén.

I skutečné události, avšak naturalisticky popisované a často i přikreslené mají škodlivý vliv. Tyto scény ohrožují psychický, morální a sociální vývoj dětí a mladistvých. Ti pak zaměňují virtuální realitu v médiích za realitu skutečnou. Rodiče by měli mít přehled o tom, jaké pořady jejich potomek sleduje a kontrolovat nezávadnost vysílání. Zároveň by bylo dobré, kdyby šli svým dětem příkladem a vybírali si hodnotnější pořady nejlépe vzdělávacího charakteru.

Dalším faktorem, majícím vliv na případné delikventní chování mládeže, je i lokální prostředí, ve kterém mladý člověk žije. Větší města a jejich anonymita poskytují více příležitostí k rozvíjení sociálně nežádoucích jevů. Jak potvrzuje i většina odborníků, odlišnosti jednotlivých typů lokalit se odrážejí v odlišném chování a povahových znacích dětí. Je prokázáno, že větší počet mladistvých trestaných se rekrutuje z lokalit průmyslového charakteru a z měst nad 10 tisíc obyvatel. Naproti tomu ve venkovském prostředí funguje ve vyšší míře společenská kontrola, ctí se určité tradice. V posledních letech se ale některé rozdíly pomalu stírají, a to zejména vlivem již zmíněných masmédií.

Problémy může způsobovat také celospolečenské klima. Během posledních let se pozměnil hodnotový žebříček lidí. Dnes jsme společností, žijící konzumním životem, peníze hrají jednu z nejdůležitějších rolí. Mezilidské vztahy postrádají hloubku a srdečnost. Naše společnost více či méně skrytě nastavena proti některým etnickým menšinám, zejména té romské, roste počet lidí žijících na pokraji chudoby atd. Donedávna navíc chyběl samostatný zákon, který by se zabýval soudnictvím ve věcech mládeže. To se změnilo od 1. ledna 2004. Lidé z médií vědí o jeho existenci, ale obsah zákona jim není úplně znám. Právě mladí lidé, kteří mají pouze základní vzdělání, případně vzdělání na středních odborných učilištích a nejsou zaměstnaní, mají blíže k delikventnímu jednání. Navíc mladí lidé nemají vytvořený návyk pracovat a snadno si zvyknou na zahálčivý život. Čím déle budou nezaměstnaní, tím méně se jim pak bude do práce chtít a snáze pak poruší normy za účelem zisku finančních prostředků. I z tohoto důvodu by se měl stát snažit snížit míru nezaměstnanosti a vytvářet pracovní místa pro mladé lidi.

Prostředí, ve kterém vyrůstáme, hraje tedy významnou roli při formování osobnosti člověka. Příčiny delikventního chování můžeme nalézt také v sociálním prostředí, do kterého se člověk rodí. Hned po narození do sebe člověk nasává vše, co má kolem sebe, co se kolem něj děje, co

vnímá. Bývá to velmi často silnější než jiné vlivy přicházející později. Ke snižování trestné činnosti mládeže by přispělo vytvoření preventivních programů, které by omezovaly všechny, nebo alespoň většinu, výše zmíněných rizikových činitelů.

5. Kontrola kriminality mladistvých

5.1 Historický přehled právních úprav u nás

Každá společnost měla a má normy, které určují žádoucí chování lidí. Pokud člověk tyto normy poruší, následují předem určené sankce. V dobách středověku nebyly na děti a mladistvé, kteří se provinili, brány žádné ohledy. Mládež byla souzena a trestána stejně jako dospělá osoba. Postupem času se názory na delikventní chování mládeže začaly měnit. Výrazný posun v této oblasti nastal koncem 18. a počátkem 19. století, kdy se v některých evropských zemích (Nizozemí, Dánsko, Švédsko, Španělsko atd.) osamostatnilo trestní právo mládeže. K nim se v roce 1931 připojilo i nově vzniklé Československo.

1. října tohoto roku nabyt účinnosti zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., který sjednocoval právní úpravu, týkající se soudnictví ve věcech mládeže. Tento zákon upravil trestní odpovědnost mladistvých ve věku 14 až 18 let, následky jejich činů byly označeny jako provinění, zjednodušil se trestní proces. Významný byl i fakt, že zákon upřednostňoval výchovu před trestáním, takže hlavním cílem tohoto prvorepublikového zákona nebylo trestat za každou cenu. K tomuto účelu měl soud k dispozici ustanovení o ochranném dozoru, nebo ochranné výchově, případně ústavní výchově. Soudy řešili případy mladistvých pachatelů, kteří byli shledáni jako příslušníci zločineckých rodin, kteří byli k činům dospělých přibírání a zaučování. Prvorepublikoví odborníci na kriminologii, řadili mezi příčiny kriminality mladých lidí vady v rodokmenu. Pohlavní choroby, prostituci, duševní poruchy, alkoholismus a jiné. Podle závažnosti jednotlivých případů volil soud mezi ochranným dozorem, ochrannou rodinnou výchovou nebo ochrannou výchovou ústavní. Tento ochranný dozor nahrazoval nebo doplňoval dozor rodičů. Tam kde dozor nestačil, bylo nutné odstranit mladistvého z rodiny. Soud mohl umístit mladistvého do jiné rodiny, k příbuzným nebo do tzv. výchovy. Bohužel tento moderní zákon platil pouze do září 1939, kdy došlo k odtržení pohraničí na základě mnichovské dohody. Od té doby se zákon vztahoval pouze na mladistvé, kteří byly příslušníky Protektorátu Čechy a Morava. Německá mládež podléhala německé soudní pravomoci a na židovskou mládež byly aplikovány norimberské rasové zákony.

Po druhé světové válce došlo k výrazným politickým změnám, což se promítlo i do oblasti soudnictví nad mládeží. Zákon z roku 1931 byl bez náhrady zrušen novým trestním zákonem č.86 z roku 1950 a trestní právo mládeže bylo zařazeno do obecných trestně právních předpisů. Je nutné zmínit i zákon č. 94/1963 o rodině. Podle tohoto zákona pečovali a výchovu dětí nerozlučně rodiče, stát a společenské organizace. Mezi politickými zbytečnostmi měli být děti vedeny k stále širšímu a hlubšímu vzdělání, úctě k druhým, osobní skromnosti, čestnosti a obětavosti. Rozhodující úloha ale přináležela rodině.

Pro naši zemi to znamenalo velký krok zpět, protože tato situace trvala několik desetiletí.

Ani novelizace v roce 1989 se soudnictví ve věcech mládeže nijak významně nedotkla. Velký krok vpřed a tolik očekávanou reformu přináší až zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže, jež nabyt účinnosti 1. ledna 2004. Do té doby upravoval trestání mladistvých zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon a zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, o kterých se zmíním podrobněji. Trestní zákon definuje trestní odpovědnost, trestné činy a trestní sankce. Zvláštní ustanovení o stíhání mladistvých je obsaženo v hlavě VII. Účelem trestu je výchova mladistvého v řádného

občana a musí se přihlídnout k jeho osobním vlastnostem, rodinné výchově a prostředí, ze kterého pochází podle § 76. Soud může upustit od potrestání podle §24 jako u dospělých a tehdy, je-li zároveň uložena ochranná výchova. Upuštění od potrestání lze doplnit i dohledem. Mladistvému soud může uložit tyto tresty (§ 78): odnětí svobody, obecně prospěšné práce, propadnutí věci, vyhoštění, a pokud je výdělečně činný, i peněžitý trest. Trestní sazby u trestu odnětí svobody se snižují na polovinu, přičemž minimum je jeden rok a maximum pět let. Pouze jako výjimečný trest lze uložit trest odnětí svobody až na deset let. Trest musí mladistvý vykonávat odděleně od ostatních odsouzených. Ochrannou výchovu uloží soud tehdy, není-li o výchovu mladistvého náležitě postaráno, nebo pokud byla dosavadní výchova zanedbána, nebo to vyžaduje prostředí, ve kterém mladistvý žije. Vykonává se ve zvláštních výchovných, případně léčebných zařízeních a může trvat do osmnácti let věku, výjimečně do 19. let. V občanskoprávním řízení lze nařídít ochrannou výchovu podle §86 i dítěti ve věku 12 — 15 let, spáchalo-li čin, za který zákon dovoluje uložit výjimečný trest.

Trestní řád – zák. č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním určuje závazné postupy vyšetřování a stíhání trestných činů. Hlava XIX. upravuje zvláštní způsoby trestního řízení proti mladistvým. Pokud tato hlava neobsahuje ustanovení zvláštní, užije se i na řízení podle této hlavy obecných předpisů. Tato zvláštní ustanovení zajišťují, že budou objasněny všechny skutečnosti, zjištěny poměry mladistvého, aby soud mohl přiměřeně rozhodnout o trestu či uložení ochranné výchovy.

Z výše uvedených charakteristik TZ a trestního řádu vyplývá, že reforma soudnictví ve věcech mládeže byla opravdu nezbytná. Kromě skupiny mladistvých zde chybí vymezení kategorie osob mladších patnácti let, které spáchaly čin jinak trestný. Protože úprava, týkající se mladistvých, je pouze součástí obecného trestního zákona a trestního řádu, nebyl dostatečný prostor pro vytvoření specifických postupů v řízení, které by respektovaly individuální řešení případů u každého mladistvého pachatele.

Tato kapitola tedy ukazuje vývoj právních úprav, týkajících se delikventně jednajících mládeže, které vyústily až v přijetí Zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Ten je blíže interpretován v následující kapitole.

5.2 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže č.218/2003 Sb.

5.2.1 Příprava a přijetí zákona

Při přípravě nového zákona o soudnictví nad mládeží museli zákonodárci respektovat některé mezinárodní dokumenty týkající se delikventní mládeže. To vyplývá ze závazků, které má Česká republika díky členství v evropských a mezinárodních orgánech. Patří sem zejména: Minimální standardní pravidla soudnictví nad mládeží (Pekingská pravidla, rezoluce OSN 40/33 ze dne 29.11.1985), směrnice OSN pro prevenci kriminality mládeže (Riyadské směrnice, rezoluce OSN 45/12 ze dne 14.12.1990), pravidla OSN k ochraně mladistvých zbavených osobní svobody (rezoluce OSN 45/113 z 14.12.1990), dále pak Úmluva o právech dítěte podepsaná dne 30.9.1990 v New Yorku (vyhlášena pod č. 104/199 I Sb.), Doporučení Rady Evropy č. R (87) 20, týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže a Doporučení Rady Evropy č. R (88) 6, týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže z řad mladých lidí pocházejících z přistěhovaleckých rodin.

Všechny tyto dokumenty mají společnou zásadu, kterou je to, že trestů spojených s odnětím svobody by se mělo používat jen výjimečně. Naopak je zdůrazňován význam alternativních trestů a opatření. Státy, které k těmto úmluvám přistoupily, mají usilovat o vytvoření

samostatného trestního práva mládeže a vytvářet specializované soudy pro mládež. V mezinárodních dokumentech se objevují prvky tzv. restorativní justice, které se promítly do trestní legislativy většiny západoevropských států. Pro restorativní, neboli obnovující přístup je důležitá individualizace trestního postihu, hledání nejvhodnější formy projednávání případu a co nejširší zapojování všech subjektů trestního řízení. To znamená, že zapojeny jsou nejen orgány činné v trestním řízení, ale i pachatel a sociální společenství lidí, kterých se trestný čin nějak dotkl. Pachatel je veden k tomu, aby si plně uvědomil důsledky svého jednání, porozuměl mu a převzal odpovědnost za to, co způsobil. K tomu se využívá zejména narovnání mezi pachatelem a obětí, mediace, případně celá škála alternativních trestů. Stává se aktivním účastníkem řízení. Cílem je, aby se pachatel znovu zařadil do společnosti, vyhnul se recidivě a našel perspektivu svého budoucího společenského a pracovního uplatnění. Tento přístup se uplatňuje zejména u mládeže. Prvky restorativní justice můžeme nalézt právě v novém zákonu o soudnictví ve věcech mládeže.

Nárůst kriminality mládeže po roce 1989 donutil zákonodárce zamyslet se nad současným stavem právních úprav, týkajících se soudnictví nad mládeží. Započaly tedy snahy reformovat tuto oblast trestního práva. Výsledkem těchto reforem je Zákon č. 218/2003 Sb. ze dne 25. června o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, který samostatně upravuje trestní právo mládeže.

Práce na koncepci nového zákona o soudnictví ve věcech mládeže započala již v polovině 90. let dvacátého století. Bylo zpracováno několik analytických dokumentů a srovnávacích analýz, na jejichž základě byl připraven věcný záměr zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, který vláda schválila v září 2000. Paragrafované znění zákona bylo schváleno v červenci 2001 a zákon byl postoupen k projednání Poslanecké sněmovně. Ta však návrh vyřadila z programu. Situace se změnila po volbách v roce 2002 a zákon se začal na podzim projednávat. Bylo nutné provést některé změny, přičemž tou nejvýznamnější bylo vyjmutí věkové kategorie mladých dospělých, tj. osob ve věku 18 — 21 let. Takto pozměněný návrh zákona byl schválen Poslaneckou sněmovnou České republiky dne 21.5.2003. Senát Parlamentu České republiky zákon definitivně schválil dne 25.6.2003, ten poté podepsal prezident republiky. Zákon byl uveřejněn ve Sbírce zákonů pod číslem 218/2003 Sb. a účinnosti nabyl dnem 1. ledna 2004.

Tato nová právní úprava soudnictví nad mládeží je výrazně rozdílná oproti obecné úpravě obsažené v trestním zákoně a trestním řádu. Nestanoví-li zákon o soudnictví ve věcech mládeže jinak, užije se na toho, kdo v době spáchání činu nepřekročil osmnáctý rok věku, obecných předpisů.

V souvislosti se schvalováním zákona se rozvířily debaty o případném snížení věkové hranice trestní odpovědnosti. Počátek trestní odpovědnosti však zůstal spojen s dovršením patnáctého roku věku, je však podmíněn i dosažením určitého stupně rozumové a mravní vyspělosti.

5.2.2 Zásadní trestněprávní úprava zákona

Jedna z důležitých právních úprav se týká trestní odpovědnosti. Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže upravuje trestní odpovědnost dvou věkových skupin mládeže: na děti mladší patnácti let a na mladistvé. V původním návrhu zákona byla zařazena ještě skupina mladých dospělých ve věku od 18 do 21 let, která však byla nakonec z působnosti zákona vyňata. Jedná se o kategorii mládeže, u které ještě

nebyl ukončen proces dospívání a je naděje, že vhodnými opatřeními, jež by odpovídaly věkovým specifikám, lze zabránit recidivě. Soudu byla ponechána v rámci novelizovaného trestního zákona možnost uložit ve zvláštních případech u osoby blízké věku mladistvého trest v rámci trestní sazby snižený o jednu čtvrtinu. Soud má také možnost použít u těchto pachatelů některá výchovná opatření, uvedená v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže (zsvm). Otázkou je, zda budou pokračovat snahy o začlenění kategorie mladých dospělých přímo do zákona č. 218/2003 Sb.

Dítě, které době spáchání činu nedovršilo patnácti let věku, není podle § 89 zsvm trestně odpovědné. Zákon vymezuje i opatření, která mohou být dítěti uložena, prokáže-li se, že spáchal čin jinak trestný. Tento čin je projednáván specializovaným soudem pro mládež v rámci občanského soudního řízení.

Dítěti mladšímu patnácti let se ukládají tato opatření (§ 93):

- dohled probačního úředníka,
- zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného výchovného programu ve středisku výchovné péče,
- ochranná výchova.

Ochrannou výchovu soud uloží tehdy, pokud dítě spáchalo čin, za který je možné uložit výjimečný trest, a dovršilo-li v době spáchání činu dvanáctý rok věku. Lze ji uložit i tehdy, pokud je to nutné k zajištění řádné výchovy dítěte. Tato opatření soud ukládá dítěti proto, aby byla zajištěna jeho náprava, výchova, popřípadě ochrana.

Naproti tomu mladistvý, který v době spáchání činu dovršil patnáctý rok věku, je trestně odpovědný. Je zde ale brán zřetel na rozdílnost vývoje mladistvých v tomto věku. Proto mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný. Pak lze vůči němu použít postupů a opatření uplatňovaných u dětí mladších patnácti let. Novinkou je, že trestnost činu zaniká projevením účinné lítosti podle § 7 zsvm. Tj. tehdy, pokud mladistvý dobrovolně odstranil následek činu, nebo se o to pokusil, zejména pokud nahradil způsobenou škodu, projevil účinnou snahu po nápravě a čin neměl trvale nepříznivé následky pro poškozeného.

V souvislosti s rozlišením trestní odpovědnosti se rozlišují i protiprávní činy mládeže. Zákon vymezuje dvě kategorie těchto činů: o protiprávní čin, který spáchal mladistvý, se nazývá provinění, o protiprávní čin, který spáchala osoba mladší patnácti let, je označován jako čin jinak trestný. Čin, který byl spáchán mladistvým, není proviněním, pokud je stupeň jeho nebezpečnosti pro společnost malý. Termín provinění se používal už v zákoně o mládeži z roku 1931. Následkem protiprávního činu, tj. provinění, je sankce, označována jako opatření. Ve srovnání s obecnou právní úpravou v trestním zákoně obsahuje tento zákon celou škálu opatření, kterými může soud reagovat na trestnou činnost mladistvých. Podle § 10 zsvm lze mladistvému uložit tato opatření:

- výchovná opatření,
- ochranná opatření a

- trestní opatření.

Účelem ukládání opatření je chránit mladistvého před škodlivými vlivy, předcházet dalšímu páchání provinění a vytvořit podmínky pro jeho sociální a duševní rozvoj. Pokud mladistvý spáchal provinění menší nebezpečnosti pro společnost, může soud upustit od uložení trestního opatření dle § 11 zsvm. K upuštění od uložení trestního opatření soud přistoupit, jestliže se mladistvý dopustil činu z neznalosti právních předpisů, nebo lze očekávat, že již projednání věci před soudem povede k nápravě. Další možností je, že soud přijme záruku za nápravu mladistvého s přihlédnutím k výchovnému vlivu toho, kdo ji nabídl. Jestliže soud upustí od uložení trestního opatření, může přenechat postižení mladistvého zákonnému zástupci, škole či jinému výchovnému zařízení, v němž žije, nebo dát mladistvému napomenutí. K upuštění od potrestání přistoupí soud také tehdy, spáchal-li mladistvý provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a soud má za to, že uložení ochranného léčení dle trestního zákona zajistí nápravu mladistvého lépe než trestní opatření. Pak je zde ještě situace, kdy soud vůči němu užije ochranné nebo výchovné opatření a k dosažení účelu zákona není nutné uložit opatření trestní. Tím se otvírají možnosti pro působení Probační a mediační služby a okolí mladistvého. Soud má tak více alternativ pro řešení případu a může více přihlížet k osobě pachatele i k povaze jeho provinění. Mezi ochranná opatření se řadí: ochranné léčení, zabránění věci a ochranná výchova. Ochranná výchova se mladistvému ukládá dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Ostatní ochranná opatření se ukládají podle trestního zákona (§ 72 a § 73 trestního zákona). Další možností, jak soud může reagovat na provinění mladistvého, je uložení výchovných opatření. Podle zákona č. 218/2003 Sb. § 15 se výchovnými opatřeními rozumí dohled probačního úředníka (§ 16), probační program (§ 17), výchovné povinnosti (§ 18), výchovná omezení (§ 19) a napomenutí s výstrahou (§ 20). Pokud to dovoluje jejich povaha, je možné uložit je mladistvému při upuštění od uložení trestního opatření nebo vedle něj, případně v souvislosti se zvláštními způsoby řízení. Tato opatření může v přípravné řízení uložit i státní zástupce, pokud s tím ten, proti komu se řízení vede, souhlasí. Výchovná opatření slouží k usměrňování způsobu života mladistvého a mají podporovat jeho výchovu.

Jednou ze základních zásad zákona o soudnictví ve věcech mládeže je, že řízení musí směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody, která mu byla protiprávním činem způsobena. K naplnění této zásady vede zejména uložení výchovné povinnosti. V rámci výchovných povinností lze mladistvému stanovit, aby usiloval o vyrovnání s poškozeným a nahradil podle svých sil škodu, kterou způsobil nebo aby přispěl k odstranění následků provinění.

Jedním z největších přínosů nového zákona je právě množství alternativ k nepodmíněnému trestnímu opatření odnětí svobody. Za spáchání provinění může soud uložit podle § 24 zsvm tato trestní opatření: obecně prospěšné práce, peněžité opatření, propadnutí věci, zákaz činnosti, vyhoštění, odnětí svobody podmíněně, odnětí svobody nepodmíněně. Trestní sazby se snižují na polovinu. Trestní sazby u odnětí svobody nesmí převyšovat 5 let, dolní hranice je 1 rok. Pouze u výjimečného trestu je možné uložit trest odnětí svobody na 5 — 10 let. Tady se zákon neliší od právních úprav trestního řádu. Pouze trestní opatření nepodmíněného odnětí svobody se bere jako poslední možnost v případě, že ostatní opatření nestačila k dosažení účelu tohoto zákona. Zákon také umožňuje soudu snížit trestní opatření odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby a soud tak může zohlednit okolnosti případu a poměry mladistvého. Trestní opatření odnětí svobody vykonávají mladiství odděleně od dospělých odsouzených. Postupně se začíná více využívat alternativních forem trestání, zvláště u provinění méně

závažného charakteru. Ve věznicích hrozí riziko tzv. kriminální nákazy. Problémem je i přeplněnost věznic a rostoucí náklady na provoz.

Významnou novinkou v oblasti soudnictví ve věcech mládeže je i to, že o trestné činnosti mládeže nyní rozhodují specializované soudy pro děti a mládež. Je nutné, aby soudci, státní zástupci a úředníci probační a mediační služby měli dostatek životních zkušeností a prošli speciální přípravou pro zacházení s mládeží. Ke změnám došlo také v oblasti vazby mladistvých (§ 47- § 50 zsvm). Vazba mladistvého se může nahradit jiným opatřením, a to zejména zárukou, dohledem, slibem (podle § 73 trestního řádu), peněžitou zárukou, nebo umístěním v péči důvěryhodné osoby. V průběhu celého trestního řízení vedeného proti mladistvému musí soud postupovat tak, aby nedošlo k narušení psychické a sociální rovnováhy mladistvého. Orgány činné v trestním řízení objasňují a dokazují příčiny provinění, zkoumají poměry mladistvého, jeho chování před spácháním provinění a po něm, mohou uložit vyšetření duševního stavu mladistvého. Je tedy vidět snaha o individualizaci zacházení s mladistvými.

V posledních letech dochází k obrovské medializaci trestné činnosti mládeže. I na to zákon o soudnictví ve věcech mládeže myslí. § 52 a § 53 ošetřuje zveřejňování informací. O řízení vedeném proti mladistvému mohou orgány činné v trestním řízení do pravomocného ukončení trestního stíhání zveřejňovat jen takové informace, které neohrozí dosažení účelu trestního řízení. Také není možné zveřejňovat žádné informace, které by umožnily mladistvého identifikovat.

Při řešení provinění mladistvých je dobré maximálně využívat zvláštních způsobů řízení (odklonů) a to zejména tehdy, je-li mladistvý připraven nést odpovědnost za spáchaný čin. Ke stávajícím druhům odklonů, zakotveným v trestním řádu (narovnání a podmíněné zastavení trestního stíhání), patří podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže i odstoupení od trestního stíhání (§70 zsvm). V řízení o provinění může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce odstoupit od trestního stíhání a zároveň zastavit trestní stíhání z důvodu neúčelnosti trestního stíhání.

Mezi významné subjekty v systému soudnictví nad mládeží patří probační a mediační služba, orgány sociálně-právní ochrany dětí, zájmová sdružení občanů a osoby realizující probační programy. Jejich zapojení do řešení provinění může přispět ke splnění výchovného účelu řízení, vytvořit podmínky pro individuální přístup k řešení věcí, přispět k zamezení a předcházení trestné činnosti atd. Probační a mediační služba byla ustanovena na základě zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2001.

5.3 Možnosti prevence

Do druhé poloviny 20. století byla nejdůležitějším způsobem kontroly kriminality její trestněprávní kontrola. Až ve druhé polovině 20. století začala být kriminální prevence považována za rovnocennou trestní represi.

Na řešení prevence kriminality mládeže existuje řada nejrůznějších názorů a přístupů. Tyto aktivity namířené proti kriminalitě mládeže vyžadují respektování základních práv dětí a práva na soukromí jejich rodiny. Je nanejvýš důležité, při preventivních aktivitách, vyvarovat se živelného

přijímání opatření bez odborných podkladů a vyhnout se nebezpečí, že budou v rozporu s právním řádem a ústavním pořádkem.

Základem prevence kriminality mládeže je její včasné a dlouhodobé působení. Je to dlouhodobý proces, který je nutné nezanedbat, neodkládat a začít s ním od nejranějšího věku.

V České republice je systém prevence kriminality realizován na úrovni centrální (celorepublikové) a místní (ve městech). Na prevenci kriminality mládeže se zúčastňuje celá řada subjektů. Nejdůležitější jsou: rodina, škola, masmédiá. Můžou to být jednotlivci, ale i instituce státní, instituce působící ve sféře sociální, policie, státní zastupitelství, soudy, vězeňství, ale i nestátní instituce, např. zájmová sdružení občanů, církve, občanské iniciativy, nadace. Spolupráce a koordinace jednotlivých subjektů působících na poli prevence proti kriminalitě je nezbytná. Bez této spolupráce a koordinace aktivit může docházet k dublování a překrývání určitých aktivit a u jiných aktivit naopak k jejich úplné absenci. To znamená, že o produktivitě a efektivitě těchto aktivit můžeme pochybovat. Vzájemná součinnost je nezbytná taktéž u ústředních orgánů veřejné správy a orgánů územní samosprávy. Významnou úlohu má stát i orgány samosprávy.

Z věcné působnosti jednotlivých ministerstev vycházejí resortní programy prevence kriminality. Ovlivňují tvorbu příslušné legislativy a zajišťují vzdělávání svých zaměstnanců v oblasti prevence. Na tuto problematiku se zaměřují hlavně resorty a nadresortní komise, které jsou členy Republikového výboru pro prevenci kriminality. Jeden z nejznámějších programů prevence kriminality je tvořen na půdě Ministerstva vnitra. Toto ministerstvo přímo podporuje projekty občanských sdružení zabývajících se prevencí kriminality jako jsou krizové linky, linky důvěry pro mládež a střediska pomoci ohroženým dětem. Odbor prevence kriminality vytvořil koncepci projektu Centrum včasné intervence. V roce 1998 ministr vnitra konstituoval metodickou radu pro Preventivně informační skupiny Policie České republiky. Byl to podstatný krok ve prospěch policejní prevence. Úkolem této skupiny bylo zpracovávat zásady činnosti policejních preventivně informačních skupin. Tyto skupiny mají působit v oblasti informační, poradenské, prezentační, analytické a dokumentační. Zajišťují styk s médii a veřejností a spolupracují s orgány státní správy a samosprávy. Hlavní těžiště je na úrovni okresních policejních ředitelství. Preventivně informační činnost zaměřenou na mládež vyvíjí i Národní protidrogová centrála. Preventivní působení nemá dosud legislativní oporu v zákoně. Dalším nedostatkem je i absence institucionálního zakotvení úkolů v zákonné normě.

Důležitým prvkem v prevenci je i přítomnost policistů v ulicích, kteří mají řadu preventivních možností, zejména jako:

- oprávnění požadovat prokázání totožnosti,
- oprávnění požadovat vysvětlení,
- oprávnění předvést osobu,
- oprávnění zakázat vstup na určitá místa,
- oprávnění otevřít byt, nebo jiný uzavřený prostor,
- oprávnění odebrat zbraň.

Policisté musejí v rámci prevence kriminality mládeže rovněž udržovat kontakt s pracovníky orgánu sociálně právní ochrany dětí, se zdravotnickými zařízeními, s pracovníky z oblasti školství, se zájmovými charitativními i náboženskými institucemi.

V současnosti již není kladen důraz pouze na objasňování registrované kriminality mládeže, ale i na vlastní vyhledávací činnost.

I činnost Ministerstva spravedlnosti ČR se velice úzce dotýká prevence kriminality mládeže. Působí v oblastech legislativní, výkonné, ale i výzkumné. K nejvýznamnějším z nástrojů patří probace. U každého okresního a krajského soudu působí probační úředníci, kteří shromažďují podklady pro rozhodování soudů o podmíněně odsouzených a podmíněně propuštěných.

V rámci vězeňství byly vytvořeny podmínky pro zvýšení počtu učebních oborů pro mladistvé odsouzené.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR se zaměřuje na zkvalitnění výchovného působení školy, péči o narušenou mládež, podporu aktivit mládeže zaměřených na volný čas a rozvoj sociálně právní výchovy. Prostřednictvím pedagogických center probíhá školení učitelů v oblasti primární a sekundární prevence. Není však možné zpracovat relevantní rozbor pro systémová opatření, neboť základní školy nevidují neomluvené hodiny, záškoláctví ani snížené stupně z chování. Dále se posiluje výchovné poradenství, v oblasti péče o narušenou mládež jsou posilovány rozpočty výchovných ústavů, zvyšuje se počet lůžek, apod.

V oblasti sociální práce poskytují vzdělání školy státní, církevní, i soukromé, a to zejména ve studijních oborech poskytujících střední odborné vzdělání, úplné odborné vzdělání, a vyšší odborné vzdělání pro oblast sociálních služeb, sociální péče a sociální práce.

Preventivní práce Ministerstva práce a sociálních věcí ČR se pak zejména zaměřuje na zlepšování a rozšiřování standardní sociální práce, práci s mladými nezaměstnanými, apod. Toto ministerstvo zavedlo funkci sociálního asistenta pro práci s ohroženou mládeží „na ulici – streetwork“. Sociální asistenti aktivně vyhledávají ohroženou mládež, zejména experimentátory s alkoholem a jinými drogami, pracují na místech, kde se mládež většinou spontánně schází, mají pro svojí práci k dispozici takzvané sociální zázemí, kde se mohou s ohroženou mládeží scházet. V rámci referátů sociálních věcí, jsou na okresních a magistrátních úřadech zřizována specializovaná pracoviště sociální prevence.

Ministerstvo zdravotnictví se zaměřuje na prevenci týrání, zanedbávání a sexuálního zneužívání dětí a dále na léčbu závislosti a pomoc dětským obětem trestných činů. Vyvíjí významnou osvětovou a informační činnost a vydává vzdělávací materiály.

Praxe ukazuje, že nejefektivnější systém prevence je na místní úrovni. Na kriminalitu mládeže může obecní zastupitelstvo preventivně reagovat obecně závaznými vyhláškami. Obce tak můžou stanovit, které činnosti lze vykonávat pouze ve stanovených místech a ve stanoveném čase (pořádaní sportovních, kulturních akcí, tanečních zábav apod.).

Projekty prevence kriminality mají na místní úrovni směřovat na:

- podporu rodiny obecně a sociální práci s delikventy a jejich rodinami,
- podporu vzdělávání obecně a k předškolním a vzdělávacím programům,
- podporu společnosti bez drog,
- podporu k tolerantní společnosti.

Od roku 1996 je vládou podporována prevence kriminality na místní úrovni, která je realizována prostřednictvím tzv. Komplexního součinnostního programu prevence

kriminality. Zahrnuje preventivní aktivity sociálního i situačního charakteru a zapojuje co nejvíce subjektů – rodiče, učitele, vychovatele, orgány státní správy, policii a jiné subjekty.

V České republice je ohrožené mládeži věnována celá řada dílčích projektů, na které je věnováno nemálo finančních prostředků. Jenomže tyto projekty naráží na celkovou nekonceptnost, která se projevuje nefunkčností a nesystémovostí. Tato nefunkčnost je samozřejmě drahá a neefektivní.

Rovněž tak jsou v České republice vynakládány nemalé finanční prostředky na prevenci kriminality a prevenci je věnována stále větší pozornost. Moderní pojmání trestní politiky je koncentrováno do restorativní justice. Novely trestních kodexů otevřely prostor pro humánnější a účinnější postupy. Zákon o soudnictví ve věcí mládeže dává prostor pro individuální terciární prevenci protiprávní činnosti mladistvých, mladých dospělých a dětí do 15 let.

Jedním z nejdůležitějších úkolů je poskytování pomoci kriminalitou ohrožené mládeže co nejdříve a ve vzájemné součinnosti všech zainteresovaných subjektů.

6. Z á v ě r

Některé závěry, zejména u statistických tabulek, jsou již uvedeny v textu pro odlišení nuancí jednotlivých druhů trestných činů mladistvých. Proto se v této části omezím na závěrečná souhrnná konstatování platná pro celou diplomovou práci.

U dětí dochází od roku 1989 k nárůstu počtu trestných činů. Od roku 1996 se zvýšil počet dětí na celkové kriminalitě. Po roce 1999 došlo ke stabilizaci situace a od roku 2001 začal počet dětských pachatelů na celkové kriminalitě výrazně klesat. Klesl až tak výrazně, že v roce 2007 se dostal na dlouholeté minimum.

Vývoj celkové kriminality mladistvých je obdobný jako u dětí s tím, že nárůst probíhal výrazněji a počet trestných činů kulminoval v roce 1996, v roce 1997 došlo ke snížení, které pokračovalo i v dalších letech, což představuje výrazně sestupný trend kriminality mladistvých v letech 1997 – 1999. Celkově od roku 1989 vzrostla kriminalita mladistvých o 166 %.

Ve srovnání s celkovou kriminalitou v ČR, která se od roku 1989 zvýšila v roce 1999 o 253,3 %, tj. 3,5 x, kriminalita mladistvých vzrostla o 166 %, tj. 2,7 x, kriminalita dětí vzrostla o 250 %, tj. 3,5 x. Rok 2000 měl ještě vzestupnou tendenci, ale od roku 2001 nastal sestupný trend, který pak pokračoval i v následujících letech. V roce 2007 registrovaná kriminalita mladistvých klesla až na 2,26 % z celkové kriminality.

Kriminalita mladistvých a dětí se vyvíjí v souladu s kriminalitou celé společnosti, dokonce lze konstatovat, že podíl mládeže na celkové kriminalitě byl v roce 1999 nižší o 1,17 % než v roce 1989.

Podle vývoje počtu trestných činů, podle struktury a charakteru naší společnosti, podle ekonomických možností současné mládeže a podle platné a uvažované legislativy se dá předpokládat, že dosavadní stagnace kriminality dozná v nejbližších letech změn. Podle mého

názoru se toto bude týkat především růstu trestných činů v dopravě, ale i běžných trestných činů, kde ještě nebylo nepochybně dosaženo maximální hranice.

Jak pachatelé obecně, tak i mladiství pachatelé zintenzivňují svoji trestnou činnost a to se v budoucích letech jistě projeví i ve statistikách. Současný značný pokles kriminality mládeže nelze zcela jednoznačně vysvětlit. Někteří autoři i občas zpochybňují statistiky s ohledem např. na údaje z Prahy a výsledky viktimologických výzkumů.

Každé zvýšení počtu evidovaných trestných činů není nutno hodnotit jako negativní jev. Pokud poroste objasněnost trestných činů a zvýší se počet evidovaných trestných činů na úkor latentních, tak takový vývoj můžeme hodnotit jenom pozitivně. Ale s ohledem na současnou situaci a značný pokles kriminality, který nám předkládají statistické údaje, můžeme konstatovat, že není možné, aby byl tento vývoj dlouhodobě udržitelný a asi není pravděpodobné, že by takovýto vývoj mohl trvat neustále.

7. Resumé

Some conclusions, particularly statistic charts, are included in the text for differentiating nuances of individual types of crimes committed by young people. Therefore in this part I am focusing only on concluding summarizing statements that apply for the entire diploma work.

There has been an increase in the amount of crime committed by children since 1989. Since 1996 the number of children involved in crime as a whole increased. After 1999 the situation stabilized, and since 2001 the number of child offenders involved in crime in general has sharply declined. It has declined so sharply, that in 2007 it was at a minimum compared to several years.

The development of overall crime of adolescents is similar to that of children, but the increase was sharper and the number of crimes culminated in 1996. In 1997 adolescent crime decreased, and this continued also in further years, which is represented by a substantial declining trend of adolescent crime during the period of 1997 – 1999. Overall since 1989 adolescent crime has risen by 166%.

In comparison to overall crime levels in the Czech Republic, which have risen since 1989, in 1999 by 253% which means 3.5 x, adolescent crime rose by 166% or 2.7 x, and child crime rose by 250% or 3.5 x. In 2000 there was still an increasing tendency, but since 2001 there has been a declining trend, which continued in subsequent years. In 2007 registered crime of adolescents fell to only 2.26% of crime as a whole.

Crime among adolescents and children has been developing in a way that matches crime trends across the society, and it can even be stated that the proportion of young people in overall crime in 1999 was 1.17% lower than in 1989.

Based on the development of the number of criminal offenses, based on the structure and nature of our communities, according to economic opportunities for young people today and based on valid and considered legislation the stagnation of crime so far can be expected to undergo changes in the next years to come. In my opinion this will mainly involve a rise in

crime in transportation, but also ordinary crimes, where the maximum limit still undoubtedly has not been reached.

Perpetrators in general as well as young perpetrators have been intensifying their crime, and in future years this will also be present in statistics. The current substantial drop in youth crime cannot be entirely clearly explained. Some authors even cast doubt on statistics due to factors such as data from Prague and results of victim surveys.

Every increase in the number of recorded crimes does not need to be evaluated as a negative effect. If more crimes are cleared up and the number of registered crimes increases compared to latent crimes, then such development can only be evaluated positively. Nonetheless, in light of the current situation and the substantial drop in crime based on presented statistics, we can conclude that it is not possible to maintain this trend in the long term, and it does not seem very probable that such trend could even persist.

V Praze dne 16.12.2008
Daniela Matějčková

8. Klíčová slova / Key Words

- Analýza vývoje kriminality mládeže / Analysis of development of youth crime
- Celková kriminalita / Overall crime
- Dítě (osoba) mladší 15 – ti let / Child (person) under the age of 15
- Drogová kriminalita / Drug crime
- Hospodářská kriminalita / Economic crime
- Kontrola kriminality / Controlling crime
- Kriminalita / Crime
- Kriminogenní faktory / Generating factors
- Latentní kriminalita / Latent crime
- Majetková kriminalita / Property crime
- Mládež / Youth
- Mladiství / Adolescence
- Mravnostní kriminalita / Crime related to morals
- Násilná kriminalita / Violent crime
- Nezletilí / Minor children
- Obecná kriminalita / General crime
- Prevence kriminality / Crime prevention
- Příčiny kriminality / Causes of crime
- Registrovaná kriminalita / Registered crime
- Statistická ročenka / Yearly statistics
- Statistické přehledy / Statistic overviews
- Struktura kriminality / Structure of crime
- Trestní odpovědnost / Criminal responsibility
- Věk blízký věku mladistvých / Age near age of adolescence

- Vývoj kriminality / Development of crime
- Zákon o soudnictví ve věcech mládeže / Criminal justice system with regard to youth

9. Literatura

Autor	Název	Vydáno v
	Encyklopedický slovník	Academia, 1981
	Kapesní slovník cizích slov	SPN, 1972
Oto Novotný, Josef Zapletal a kolektiv	Kriminologie	ASPI, 2004
Ivana Zoubková	Kontrola kriminality mládeže	Aleš Čeněk, 2002
Josef Kuchta, Helena Válková a kol.	Základy kriminologie a trestní politiky	Beckovy mezioborové učebnice, Praha 2005
JUDr. Jan Chmelík	Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži	Policie ČR, Úřad vyšetřování pro ČR, 1998
Policejní prezidium ČR	Statistika kriminality na území ČR	1994-2008
Ministerstvo spravedlnosti ČR	Statistické ročenky kriminality	1994-2008
Alena Marešová a kol.	Kriminalita v roce 2007	2008
Šámal, Bálová, Sokolář, Hrušková	Zákon o soudnictví ve věcech mládeže – komentář	C. H. Beck 2004
JUDr. Jan Musil, JUDr. Marie Vanduchová	Pocta Otovi Novotnému k 70. narozeninám	Kodex Bohemia 1998
PhDr. Vratislava Černíková, CSc. a kolektiv	Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření	Praha 2002, Policejní akademie ČR
PhDr. Petr Sak, CSc.	Proměny české mládeže	Nakladatelství Petrklíč, 2000
Doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc.	Forenzní psychologie	Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2004

10. Obsah

1. Úvod	str. 3
1.1. Charakteristika pojmů	str. 4
1.2. Analýza obsahu kriminality	str. 5
1.3. Věková hranice trestní odpovědnosti	
1.3.1. Věková hranice trestní odpovědnosti v ČR	str. 6
1.3.2. Věková hranice trestní odpovědnosti v zahraničí	str. 8
2. Struktura a charakteristika kriminality mladistvých	
2.1. Kriminalita registrovaná a latentní	str. 9
2.1.1. Prameny k registrované kriminalitě	str. 10
2.1.2. Prameny k latentní kriminalitě	str. 11
2.2. Charakteristické rysy kriminality mladistvých	str. 12
2.3. Struktura kriminality	str. 14
2.3.1. Celková kriminalita	str. 16
2.3.2. Násilná kriminalita	str. 17
2.3.3. Majetková a hospodářská kriminalita	str. 21
2.3.4. Mravnostní kriminalita	str. 25
2.3.5. Ostatní a zbývající kriminalita	str. 27
2.3.6. Obecná kriminalita	str. 29
2.3.7. Drogová kriminalita	str. 31
3. Vývoj kriminality	
3.1. Analýza vývoje kriminality mladistvých	str. 31
3.2. Současná situace	str. 37
4. Příčiny kriminality mladistvých	
4.1. Pohled na kriminalitu mládeže a její příčiny	str. 38
5. Kontrola kriminality mladistvých	

5.1. Historický přehled právních úprav u nás	str. 43
5.2. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb.	
5.2.1. Příprava a přijetí zákona	str. 44
5.2.2. Zásadní trestněprávní úprava zákona	str. 45
5.3. Možnosti prevence	str. 48
6. Závěr	str. 51
7. Resume	str. 52
8. Klíčová slova / Key Words	str. 54
9. Literatura	str. 56
10. Obsah	str. 57